

"Vključujoča univerza – nabor orodij, namenjenih VŠI za boljše odzivanje na potrebe študentov s posebnimi potrebami"

Intelektualni izdelek št. 1

**Publikacija, posvečena akademikom, o
tem, kako poučevati študente s
posebnimi potrebami**

Ta izdelek je bil izdelan v okviru programa Erasmus+ KA2: Strateško partnerstvo

Ta publikacija je rezultat dela mednarodnega konzorcija, ki ga sestavljajo naslednje institucije:

Univerzitetna univerza za podjetništvo in administracijo, Lublin, Poljska

Avtorji:

Justyna Orzechowska
Orel Malgorzata
Monica Drag
Sylvia Jezierska-Fox

Mednarodna šola za družbene in poslovne študije, Celje, Slovenija

Avtorji:

Anica Novak
Nada Trunk Širca
Valerij Dermol

Univerza Frederick, Nikozija, Ciper

Avtorja:

Petroula Mavrikiou
Andrea Athanasiou

Fundacija Likejon, Lublin, Poljska

Avtorja:

Matt Knap
Robert Fatyga

Podpora Evropske komisije pri izdelavi te publikacije ne pomeni potrditve vsebine, ki odraža samo stališča avtorjev, in Komisija ne more biti odgovorna za kakršno koli uporabo informacij, ki jih vsebuje.

December 2020

KAZALO VSEBINE

UVOD.....	5
POGLAVJE 1 - OBLIKOVANJE IZOBRAŽEVALNEGA PROCESA NAMENJENEGA ŠTUDENTOM S POSEBNIMI POTREBAMI	7
1.1 Uvod	7
1.2 Opredelitev nekaterih pojmov na področju posebnih potreb	8
<i>Posebne potrebe.....</i>	<i>8</i>
<i>Kdo so osebe s posebnimi potrebami.....</i>	<i>9</i>
1.3 Posodobitev didaktičnih procesov kot podpora za vključitev študentov s posebnimi potrebami v izobraževalno okolje.....	11
<i>Didaktični proces in vloga visokošolskih institucij, nekatere pomembne točke .....</i>	<i>12</i>
<i>Posodobitev didaktičnega procesa s poudarkom na študentih, lahko vključuje:.....</i>	<i>12</i>
<i>Didaktični proces in vloga učiteljev .....</i>	<i>13</i>
1.4 Kako diagnosticirati in razviti izobraževalne programe, ki se odzivajo na potrebe oseb s posebnimi potrebami	14
<i>Nekateri pogoji/opredelitve .....</i>	<i>14</i>
<i>Prilagoditve – osredotočanje na perspektivo obetajočega študenta, osredotočanje na potrebe študenta.....</i>	<i>15</i>
<i>Odzivanje na potrebe študentov s posebnimi potrebami glede na COVID 19.....</i>	<i>17</i>
<i>Sklep .....</i>	<i>18</i>
1.5 Literatura.....	18
POGLAVJE 2: SODOBNE TEHNOLOGIJE IN PRIPRAVA IZOBRAŽEVALNIH GRADIV ZA ŠTUDENTE S POSEBNIMI POTREBAMI	21
2.1 Kako izboljšati kakovost poučevanja z uporabo sodobnih tehnologij? Kako uporabljati posebno opremo?	21
2.2 Kako pripraviti izobraževalna gradiva (predstavitve, skripte, letake, brošure), ki bodo prijazna osebam s posebnimi potrebami?	25
2.3 Kako učinkovito interakcijo?	27
2.4 Literatura.....	29
POGLAVJE 3 - KONCENTRACIJA, OSREDOTOČENOST ŠTUDENTOV IN PREVERJANJE ZNANJA.....	30
3.1 Kako na najučinkovitejši način preveriti znanje študenta?	30
3.2 Kako ohraniti koncentracijo in osredotočenost študentov med predavanji/seminarji, ki so morda dolgočasni?	33
3.3 Kako osebe s posebnimi potrebami uporabljajo sodobna orodja	35
3.4 Literatura.....	37

POGLAVJE 4 - ŠTUDENTI Z RAZLIČNIMI VRSTAMI POSEBNIH POTREB	38
4.1 Pristopi k različnim skupinam posebnih potreb	38
<i>Osebe z gluhoto in naglušnostjo.....</i>	<i>38</i>
<i>Osebe s slepoto in slabovidnostjo.....</i>	<i>40</i>
<i>Osebe z gibalno oviranostjo .....</i>	<i>40</i>
<i>Osebe z dolgotrajno boleznijo .....</i>	<i>41</i>
<i>Osebe z ADHD / ADD .....</i>	<i>41</i>
<i>Osebe z avtizmom .....</i>	<i>42</i>
4.2 Literatura	42

UVOD

Publikacija, posvečena akademskim učiteljem, obravnava pristope, kako poučevati študente s posebnimi potrebami. Je intelektualni izdelek št 1., ki je nastal v okviru projekta »Vključujoča univerza – nabor orodij, namenjenih VŠI za boljše odzivanje na potrebe študentov s posebnimi potrebami« – projekt se implementira u okviru programa Erasmus+, Ključna akcija 2: Sodelovanje za inovacije in izmenjavo dobrih praks – Strateška partnerstva za visoko šolstvo (Sporazum št: 2019-1-PL01-KA203-065243).

Publikacijo je razvil mednarodni konzorcij treh visokošolskih institucij in nevladne organizacije, ki prihajajo iz treh držav:

- **University College of Enterprise and Administration**, Lublin, Poljska – institucija koordinatorica
- **Mednarodna fakulteta za družbene in poslovne študije**, Celje, Slovenija
- **Univerza Frederick**, Nikozija, Ciper
- **Fundacija Likejon**, Lublin, Poljska

Pred razvojem publikacije sta bili s strani visokošolskega partnerja izvedeni dve mednarodni raziskavi. Prve raziskave, namenjene študentom s posebnimi potrebami, so se začele 6. in končale 24. aprila 2020, sodelovalo je 47 študentov s posebnimi potrebami iz 3 partnerskih držav in univerz. Cilj te raziskave je bil spoznati potrebe in pričakovanja študentov s posebnimi potrebami v povezavi z njihovo vključenostjo na univerzi in udeležbo na predavanjih. Druga raziskava, posvečena akademskim učiteljem, se je začela 1. in končala 23. aprila 2020. V njej je sodelovalo 71 akademskih učiteljev iz treh zgoraj omenjenih držav. Cilj te raziskave je bil preučiti ozaveščenost akademskih učiteljev o potrebah študentov s posebnimi potrebami in preveriti, v kolikšni meri znajo prilagoditi izobraževalne procese potrebam teh študentov. Na podlagi rezultatov raziskav so partnerji razvili dve poročili, ki sta bili izhodišče za nastanek te publikacije.

Publikacija je namenjena akademskim učiteljem, da bi jim omogočili, da svoje metode poučevanja bolje prilagodijo potrebam študentom s posebnimi potrebami.

Publikacija je sestavljena iz naslednjih delov:

Uvod – razvit s strani University College of Enterprise and Administration, ki je splošen uvod v publikacijo.

Poglavje 1 - Oblikovanje izobraževalnega procesa, namenjenega študentom s posebnimi potrebami – ki ga je razvila Mednarodna fakulteta za družbene in poslovne študije, ki opisuje različne vrste invalidnosti, predstavlja, kako posodobiti didaktične procese, da bi jih prilagodili potrebam študentov s posebnimi potrebami in daje nasvete, kako razviti izobraževalne programe, ki se odzivajo na potrebe študentov s posebnimi potrebami.

Poglavje 2 - Sodobne tehnologije in priprava izobraževalnih gradiv za študente s posebnimi potrebami – ki ga je razvil University College of Enterprise and Administration, ki opisuje posebno opremo, ki jo uporabljajo osebe z različnimi vrstami posebnih potreb, daje nasvete o uporabi sodobnih tehnologij za izboljšanje kakovosti poučevanja študentov s posebnimi potrebami kot tudi nasvete o pripravi njim prijaznih učnih gradiv ter učinkovitega sodelovanja in komunikacije.

Poglavje 3 - Koncentracija, osredotočenost študentov in preverjanje znanja – ki ga je razvila Univerza Frederick in vsebuje koristne nasvete o tem, kako na najučinkovitejši način preveriti znanje študentov in kako ohraniti koncentracijo in osredotočenost študentov, medtem ko so predavanja/seminarji lahko dolgočasni. Poglavje prav tako obvešča o tem, kako študenti s posebnimi potrebami uporabljajo sodobna orodja.

Poglavje 4 - Študenti z različnimi vrstami posebnih potreb – razvit s strani University College of Enterprise and Administration, ki daje koristne in praktične nasvete o tem, kako pristopiti k različnim vrstam posebnih potreb.

POGLAVJE 1 - OBLIKOVANJE IZOBRAŽEVALNEGA PROCESA NAMENJENEGA ŠTUDENTOM S POSEBNIMI POTREBAMI

1.1 Uvod

Število študentov s posebnimi potrebami v visokošolskem izobraževanju se iz leta v leto še naprej povečuje. Temeljni razlogi za povečevanje števila študentov s posebnimi potrebami v visokem šolstvu so boljši pogoji za študij, povečevanje finančnih sredstev za spodbujanje vključevanja študentov s posebnimi potrebami v terciarno izobraževanje ter spremembe zakonodaje. Predstava študentov o lastnem pojmovanju 'osebe s posebnimi potrebami' se lahko zelo razlikuje od države do države, kar kažejo tudi rezultati raziskave 'Euro survey' iz leta 2015. Rezultati kažejo da je v Rusiji, Malti, Črni gori, Romuniji in Bolgariji sorazmerno nizek delež študentov s posebnimi potrebami (7% ali manj), na Nizozemskem pa sorazmerno visok delež (približno 30%). Rezultati raziskave prav tako kažejo, da je delež študentov s posebnimi potrebami v Sloveniji 12%, na Poljskem pa 17%. Splošno gledano so podiplomski študentje s posebnimi potrebami starejši od tistih brez posebnih potreb in za njih obstaja večja verjetnost, da se bodo vključili v dvoletni izobraževalni program (NSF, 2020 in NCES, 2020, Riddell 2020). Bolonjski proces je eden temeljnih mehanizmov za spodbujanje visokošolskega izobraževanje ljudi iz ranljivih skupi, vključno s študenti s posebnimi potrebami.

Poučevanje študentov s posebnimi potrebami v skladu z javnimi politikami ob ohranjanju akademskih in strokovnih standardov je postalo ključno akademsko vprašanje in vprašanje politike (Tinklin, Riddell in Wilson, 2004). Konvencija o pravicah oseb s posebnimi potrebami (ZN 2006) je opozorila na obveznost zagotavljanja, da imajo te osebe dostop do visokošolskega izobraževanja, poklicnega usposabljanja, izobraževanja odraslih in vseživljenjskega učenja – brez diskriminacije in v enakih pogojih kot ostali. Druge pomembne mednarodne konvencije ali strategije, ki poudarjajo, da je treba osebam s posebnimi potrebami zagotoviti ustrezne izobraževalne možnosti, so: Deklaracija o izobraževanju za vse, ki jo je sprejel UNESCO (Mediacionalna komisija, 1990), Standardna pravila o izenačevanju možnosti za invalide od strani Združenih narodov (Department of Public Information, 1994), Salamanca Declaration and Action Plan s strani UNESCA (UNESCO, 1994), UNESCOV Dakar Action Plan (UNESCO, 2000). Veliko držav je sprožilo ukrepe za večjo dostopnost univerz za osebe s posebnimi potrebami in postopno postajajo bolj zavezane procesom vključevanja. V odziv na te zakone in politike so številne univerze ustanovile urade za podporo izobraževalnim potrebam študentov s posebnimi potrebami in vključile uporabo novih tehnologij in/ali izvajale vključujoče izobraževalne prakse (Moriña A., 2016, str.12).

Evropska unija je zavezana k vključujočemu izobraževanju v okviru visokošolskega izobraževanja. V ta namen je bila v Evropski strategiji za invalide 2010–2020 (Evropska komisija 2010) predlagana vzpostavitev podpornih načrtov in storitev, ki izboljšujejo dostop in

izobraževalno vključevanje ne-tradicionalnih študentov. Strategija je vključevala osem področij ukrepov: Dostopnost, Udeležba, Enakost, Zaposlovanje, Izobraževanje in usposabljanje, Socialna zaščita, Zdravje, Zunanje delovanje.

V tem poglavju govorimo o izobraževanju, posvečenem študentom s posebnimi potrebami, z glavnim poudarkom na:

- Vrsti posebne potrebe,
- posodobitvi didaktičnega procesa, da bi podprli vključitev študentov s posebnimi potrebami v izobraževalno okolje;
- izobraževalnih programih, ki se odzivajo na potrebe študentov s posebnimi potrebami. Nekateri poudarki bodo namenjeni tudi razsežnosti COVID 19 na področju poučevanja in učenja.

1.2 Opredelitev nekaterih pojmov na področju posebnih potreb

Posebne potrebe

Posebne potrebe je splošni izraz, ki se uporablja za funkcionalno omejitev, ki posega v sposobnost osebe, da hodi, sliši ali se uči. Lahko se nanaša na fizično, duševno ali senzorično stanje (Domovinska varnost, 2013). Opredelitev oseb s posebnimi potrebami s Konvencijo ZN (ZN 2006): *so osebe, ki imajo primanjkljaje na telesnem, duševnem, intelektualnem ali senzornem področju. Primanjkljaji v interakciji s pridruženimi motnjami ovirajo njihovo enakopravno, polno in učinkovito sodelovanje v družbi z drugimi.*" Opredelitev posebnih potreb, ki jo je podala Svetovna zdravstvena organizacija, je zelo zanimiva: *"Posebne potrebe je krovni izraz, ki zajema okvare, omejitve dejavnosti in omejitve udeležbe. Okvara je težava pri telesni funkciji ali strukturi; omejitev dejavnosti je težava posameznika pri izvršitvi naloge ali dejanja; omejevanje udeležbe je problem, ki ga posameznik doživi pri sodelovanju v življenjskih situacijah. Posebne potrebe torej niso le zdravstveni problem. Gre za zapleten pojav, ki odraža interakcijo med funkcijami telesa osebe in značilnostmi družbe, v kateri živi. Za odpravo težav oseb s posebnih potreb so potrebni ukrepi za odpravo ovir na okoljskem in socialnem področju."* (WHO, 2020).

Socialni model poudarja, da posebne potrebe povzročata način organizacije družbe, ne pa človekova okvara ali drugačnost, in preučuje načine odstranjevanja ovir, ki omejujejo življenjske odločitve oseb s posebnimi potrebami. Ko so ovire odstranjene, so lahko osebe s posebnimi potrebami neodvisni in enakovredni v družbi z izbiro in nadzorom nad lastnim življenjem. Po socialnem modelu posebne potrebe niso osebna tragedija ali nenormalnost in "bolezni" ni treba zdraviti. Ovire za uspeh so oblika diskriminacije in zatiranja, univerze pa se

morajo izogibati uporabi medicinskih 'nalepk' za prepoznavanje študentov s posebnimi potrebami in si morajo prizadevati za vzpostavitev vključujočih učnih strategij za podporo uspehu študentov (Moriña A., 2016 str. 3-5, in invalidski viri, 2017, str.12).

Kdo so osebe s posebnimi potrebami

V angleščini se izraz "posebne potrebe" na splošno šteje za nekaj spoštljivega in se tudi uporablja v Konvenciji o pravicah invalidov 2006 (CRPD). Vendar pa velja, da je spoštljivo izrazoslovje različno med državami, regijami in posamezniki. UNHCR sprejema pristop k posebnim potrebam, zapisan v UN CRPD. V skladu s tem UNHCR osebe s posebnimi potrebami vključuje med tiste, ki imajo dolgotrajne telesne, duševne, intelektualne ali senzorične okvare, ki v sodelovanju z različnimi ovirami ovirajo njihovo udeležbo v družbi enako kot druge.

Skupine posebnih potreb

Svetovna zdravstvena organizacija ocenjuje, da ima približno 15 % svetovnega prebivalstva posebne potrebe (UNHCR, 2019, str.5). Posebne potrebe niso vedno vidne, zato ni mogoče domnevati, ali ima oseba primanjkljaj na določenem področju. Nadalje na kratko predstavljamo različne skupine posebnih potreb (Domovinska varnost, 2013; Rebolj B., 2014, ANU, 2020, ESU, 2018):

Gluhota ali naglušnost.

Okvare sluha se lahko gibajo od blagih do globokih. Osebe z gluhoto in naglušnostjo lahko uporabljajo vrsto strategij in opreme, vključno z govorom, branjem ustnic, pisanjem zapiskov, slušnimi pripomočki ali tolmači za znakovni jezik.

Slepota in slabovidnost.

Okvara vida se nanaša na osebe, ki so slepe ali slabovidne. Nekateri ljudje, ki so slepi, berejo in pišejo z uporabo Braille-ove pisave. Veliko ljudi, ki so slepi ali slabovidni, za interakcijo z računalniki in drugo elektronsko napravo uporabljajo podporno tehnologijo, kot so bralniki zaslona in programska oprema za povečavo zaslona, osebe s primerno vidno ostrino lahko berejo veliko tiskano gradivo.

Govorno jezikovne motnje.

Takšne motnje lahko vplivajo na način komuniciranja osebe z drugimi, sposobnost nekoga, da govori ali razume napisane ali izgovorjene besede. Vključujejo motnje glasu (ton, glasnost), jecljanje itd.

Gibalna oviranost.

Skupna značilnost gibalno oviranih oseb je, da je prizadet nek vidik fizičnega delovanja osebe, kar vpliva na njihove gibalne sposobnosti in spretnosti ter vzdržljivost..

Motnja duševnega razvoja.

Oseba z motnjo duševnega razvoja ima lahko znatne omejitve v znanjih, ki so potrebna za življenje in delo v skupnosti, vključno s težavami s komunikacijo, samooskrbo, socialnimi veščinami, varnostjo in usmerjanjem.

Čustvene in vedenjske motnje.

Čustvene in vedenjske motnje so splošni izraz za skupino motenj, ki vplivajo na um ali možgane. Tovrstne motnje, ki vključujejo bipolarno motnjo, depresijo, shizofrenijo, anksioznost in osebne motnje, vplivajo na način, na katerega človek razmišlja, čuti in deluje. Osebe s čustveno in duševno motnjo imajo lahko težave s koncentracijo, ki je lahko tudi posledica zdravlil.

Pridobljena možganska poškodba.

Pridobljena možganska poškodba se nanaša na vsako vrsto poškodb možganov, ki se pojavi po rojstvu. Poškodba se lahko pojavi zaradi okužbe, bolezni, pomanjkanja kisika ali poškodbe glave.

Avtistična motnja.

Avtizem je krovni opis, ki vključuje avtistično motnjo, Aspergerjev sindrom in atipični avtizem. Avtizem vpliva na način sprejemanja in shranjevanja informacij v možganih. Ljudje z avtizmom imajo običajno težave z verbalno in neverbalno komunikacijo, socialnimi interakcijami in drugimi dejavnostmi. Okvare običajno obstajajo na treh glavnih področjih delovanja:

- socialno interakcijo
- komunikacijo, in
- vedenje (omejeni interesi in ponavljajoča se vedenja).

Veliko ljudi z motnjo avtističnega spektra ima tudi čutno občutljivost; torej čez ali pod občutljivost na vid, dotik, okus, vonj, zvok, temperaturo ali bolečino.

Specifične učne težave.

Vključujejo različna stanja (disleksijo, diskalkulijo, disgrafijo ipd.) "ki posegajo v sposobnost posameznika za učenje in tako povzročijo okvaro delovanja v jeziku,

razumu ali akademskih spretnostih". Osebe z motnjami v učenju imajo lahko težave z branjem, pisanjem in razumom, še posebej, če jih poučimo na običajen način.

Nevidni primanjkljaji.

Primanjkljaj osebe morda ni očiten. Na primer, ljudje z možganskimi poškodbami, epilepsijo, duševnimi boleznimi, avtizmom ali motnjami v razvoju so pogosto napačno razumljeni, ker se lahko njihovo vedenje ali načini komuniciranja zdijo "nenavadni". Nekateri raziskave (Houck, Asselin, Troutman in Arrington, 1992, Dowrick, Anderson, Heyer in Acosta, 2005, Jensen, McCrary, Krampe in Cooper, 2004) tudi kažejo, da je pedagoško osebje na splošno še posebej dvomljivo in nezaupljivo do študentov s skritimi primanjkljaji, saj znakov pogosto ni mogoče zaznati in jih je mogoče zlahka zamenjati za nepripravljenost za delo in neorganiziranost.

Druge posebne potrebe, kombinacija posebnih potreb.

Obstajajo lahko številne posebne potrebe. Pomembno je vedeti, da se lahko pri osebi, ki je razvrščena glede na primarno posebno potrebo, lahko pojavijo tudi pridružene motnje.

1.3 Posodobitev didaktičnih procesov kot podpora za vključitev študentov s posebnimi potrebami v izobraževalno okolje

Inkluzivno visoko šolstvo je pot do zaščite izobraževalnih pravic univerzitetnih študentov s posebnimi potrebami. Za študente s posebnimi potrebami obstaja večje tveganje prezgodnjega izpisa z univerz v primerjavi s študenti brez posebnih potreb. Zato je treba zasnovati politike in strategije, ki spodbujajo študente, da ostanejo na univerzi in uspešno zaključijo svoje dodiplomske in diplomske študije.

Poleg tega se bomo po mnenju različnih zainteresiranih strani osredotočili na didaktični pristop:

- visokošolskih zavodov
- študentov
- učiteljev

Ključne točke temeljijo na ugotovitvah Moriña 2016, str.13; Rebolj, B., 2014; Colon, Montoro in Ruiz, 2018:

Didaktični proces in vloga visokošolskih institucij, nekatere pomembne točke

- Pomen vključujoče kulture (ki utrjuje skupni jezik med učnim osebjem, ki razlike med študenti obravnava kot priložnost za obogatitev znanja)
- Zagotavljanje okolja, ki spodbuja komunikacijo med študenti in fakulteto ter med samimi študenti.
- Prilagoditev Univerzitetnih prostorov, tako da so v celoti dostopni brez fizičnih ovir kakršne koli vrste. V tem okviru je ključnega pomena, da prostori temeljijo na načelu univerzalnega oblikovanja, tako da so okolja dostopna vsem uporabnikom. Institucionalne prilagoditve poleg arhitekturnih prilagoditev stavbe vključujejo tudi:
  - možnost pretvorbe materialov v alternativne oblike
  - prilagoditve uporabe knjižnic (npr. podaljšani čas izposoje gradiva)
  - prilagoditve postopkov za sprejem in vpis na visokošolski zavod,
  - prilagoditve upravnih postopkov,
- Univerze bi morale razmisliti o posebej občutljivem prehodu študentov s posebnimi potrebami v prvem letniku in celo v prvih tednih obiskovanja. Univerza bi morala proaktivno ukrepati pri načrtovanju prehoda, da bi se izognila predčasnemu zapuščanju študija, in spodbujala akademski uspeh študentov s posebnimi potrebami. Strategije lahko vključujejo posebne orientacijske seje, svetovalne ure (npr. dodelitev učitelja ali študenta višjega letnika kot svetovalca) ali vključevanje referenčnih oseb oz. skupin s poznavanjem posebnih potreb znotraj fakultete.
- Visokošolsko izobraževanje bi moralo podpirati usposabljanje akademskega osebja, ne le v disciplini, ki jo poučujejo in raziskujejo, ampak tudi v tem, kako poučevati. Navodila in metodološka usposabljanja o ozaveščenosti o študentih s posebnimi potrebami in s tem povezanih vprašanjih ter o nastanitvi in namestitvenem procesu, zlasti za skrite posebne potrebe, bi pomagale zmanjšati ovire v zvezi z odnosom, ki ovirajo izobraževanje.
- **Splošni poudarek:** Ni dovolj, da univerza zagotovi dostop študentom s posebnimi potrebami. Njene politike in prakse je treba spremeniti, da se zagotovi vključujoče izobraževanje – ki zagotavlja, da lahko v celoti sodelujejo vsi študenti in da imajo vsi koristi od procesa poučevanja in učenja.

Posodobitev didaktičnega procesa s poudarkom na študentih, lahko vključuje:

- **Podporno komunikacijo študentov z učitelji o zahtevah, ki jih je treba izpolniti za naloge in izpite, je ključnega pomena za uspeh.**
- **Prilagoditve, ki se jasno opredelijo** (do katerih prilagoditev so upravičeni študenti)
- **Posodobitve prilagoditev študija, ki vključujejo:**
  - Redno delo študentov (ne študij ob koncu šolskega leta) in redno ocenjevanje dela študentov (ne le izpit na koncu)

- Dinamične metode dela, vključno z delom v skupinah, razpravo o razredu in interaktivnimi dejavnostmi
- Predstavitev informacij z uporabo različnih oblik in metod dela ter didaktičnih pripomočkov (npr. izdelava materialov v razredu na voljo na spletu, snemanje praktičnih nalog za študente za pregled, prilagojeno gradivo)
- Študentom omogočijo, da izrazijo svoje znanje z več načini ocenjevanja, da vključujejo različne pristope učenja (npr. papirje, predstavitve ali izpite);
- Alternativne oblike izpolnjevanja obveznosti,
- Zagotovijo povratne informacije za študente;
- **Posodobitve glede podpornih prilagoditev:**
  - Podporne vaje o vsebinah, za katere se ve, da so zahtevne;
  - Dodaten učitelj v nekaterih razredih
  - Tutorji, notarji, tolmači

Didaktični proces in vloga učiteljev

- Univerzitetni učitelji so ključni dejavnik, ki bo vplival na razvoj vključujočega visokošolskega izobraževanja.
- Visokošolska institucija predavateljem posreduje informacije o invalidnosti svojih študentov
- Pedagoško osebje ima avtonomijo, da določi svoje standarde za določen tečaj, študentom pa so zagotovljene razumne prilagoditve. Če komunikacija med akademskim osebjem in študenti ni bila ugotovljena, je zelo mogoče, da bo povzročila neproduktiven ali celo neudoben odnos. Učitelji morajo imeti jasna pričakovanja (npr. po učnem načrtu in brez zmedenega jezika);
- Učitelji morajo biti dovolj pripravljeni, da zagotovijo izobraževalni odziv na posebne potrebe– postopek poučevanja morajo prilagoditi značilnostim posebne potrebe, interesom in značilnostim študenta (učitelj mora uvesti prilagoditve na izpitih in v strategijah poučevanja ter spremembe v infrastrukturi, pa tudi pri svetovanju o storitvah in univerzitetni podpori)
- Univerzitetni učitelji bi se morali udeležiti dejavnosti usposabljanja, povezanih z metodami dela s študenti s posebnimi potrebami (npr. usposabljanje pri oblikovanju in prilagajanju materialov ter usposabljanje pri uporabi posebnih sredstev), ter pridobiti nekaj teoretičnih znanj o študentih s posebnimi potrebami

1.4 Kako diagnosticirati in razviti izobraževalne programe, ki se odzivajo na potrebe oseb s posebnimi potrebami

Nekateri pogoji/opredelitve

Prilagoditev učnega načrta. Čeprav je pojem prilagajanja učnega načrta dokaj preprost, lahko sprejme veliko različnih oblik. V bistvu učitelji in specialisti učnih načrtov prilagajajo in spreminjajo učne načrte glede na potrebe študentov in cilje, ki jih določa individualizirani izobraževalni program (IP). Učitelji in teoretiki uporabljajo veliko različnih izrazov za različne vrste in stopnje prilagajanja učne načrte, pogosto s prekrivanjem pomenov. Večina izrazov in definicij pa predstavlja podoben spekter obsega potrebne prilagoditve.

Spreminjanje učnega načrta in izboljšanje učnega načrta. Izboljšanje je, ko učitelji uporabljajo obstoječi učni načrt v splošni izobraževalni učilnici, vendar prilagodijo metode in vhodne in izhodne medije, da ustrezajo potrebam dijaka in cilje IP. Izvajanje različnih tehnik pouka, uporaba prilagodljivih tehnologij, spreminjanje fizičnega okolja študenta in vključevanje kulturno odzivnega jezika in vsebin v vsebine kurikulumu so vsi primeri izboljšanja kurikulumu. Sprememba učnega načrta pomeni večjo raven prilagoditve obstoječemu kurikulumu. Na splošno učitelji to pogosto dosežejo s prilagoditvijo globine ali vrste vsebine v obstoječem kurikulumu. Morda študent, katerega učna težava jim onemogoča branje z enako hitrostjo ali globino kot drugi študentje, potrebuje več časa za branje gradiva, krajši del za branje ali alternativni del, ki zajema isto vsebino v preprostejšem jeziku. Če ima študent hujše kognitivne motnje, lahko učitelj še dodatno spremeni učni načrt študenta s spremembo njihovega gradiva na konceptualni ravni. To je podobno spreminjanju bralnega gradiva, ki je enostavnejše, lahko pa vključuje tudi spreminjanje dejanske konceptualne vsebine teh gradiv do različnih predmetov, ki so primernejši za kognitivne sposobnosti in cilje tega študenta.

Vzporedni rezultati učnega načrta. Izvajanje vzporednih rezultatov učnega načrta pomeni večjo spremembo konceptualnih težav kot prilagajanje. Podobno kot pri prilagajanju pa je vsebinsko predmet enak, kar omogoča dijaku, da poleg drugih učencev sodeluje tudi pri pouku. Učitelj mora za vsako lekcijo obravnavati potrebe vsakega študenta in cilje IP s prilagojenimi rezultati učenja in konceptualno globino.

Prekrivanje učnih načrtov. Študenti, ki zahtevajo močno spremenjene učne rezultate in cilje, lahko potrebujejo vključevanje v splošne dejavnosti v učilnicah s prekrivanjem učnih načrtov. V tej situaciji študent sodeluje v dejavnostih v učilnicah s individualiziranimi učnimi izidi za vsako dejavnost, vključno s socialnimi/vedenskimi razvojnimi cilji, kognitivnimi učnimi cilji, jezikovnimi veščinami ali celo razvojem fizičnih sposobnosti (Univerza v Wisconsinu, 2017).

Vrste prilagoditev

- 1. vrsta prilagoditev: oblika učnega načrta, predstavljena študentu. Lahko je v papirni obliki, v obliki zapisa s podpisom, v obliki zvoka, v obliki skripte ali v elektronski obliki, odvisno od želenega "načina učenja" določenega študenta
- 2. vrsta prilagoditev: zadeva obliko odziva študenta. Lahko bi bila v podobni obliki kot prilagoditve predstavitve in bi se lahko opisala z izrazom "prilagoditve odziva"
- 3. vrsta prilagoditev: zadeva časovni raspored dostopa do učnega načrta in je veliko bolj povezana s prilagoditvami za preverjanje in delom med učnimi urami in bi se lahko opisala kot "prilagoditve časovnega rasporeda". Najbolj znana prilagoditev pod tem naslovom je prilagoditev "podaljšanega časa" za pregled. Ker so nekateri izpiti zelo dolgi, takšne razširitve na splošno zahtevajo več sej in ali pogoste odmore.
- 4. vrsta prilagoditev: zadeva prostor izvajanja izpitov, predavanj ali delovnih mest. Tako kot v primeru pregledov ne bi bilo praktično opravljati pregledov v normalni izpitni sobi, saj prilagoditve pogosto zahtevajo uporabo bralcev, pisarjev in govorno prepoznavne računalniške programe, kar bi zamotilo druge študente, ki nimajo posebnih potreb. Taki izpiti se izvajajo v ločenih izpitnih sobah in bi jih lahko opisali kot "nastavitve prilagoditev" (Center za invalide, 2017).

Prilagoditve – osredotočanje na perspektivo obetajočega študenta, osredotočanje na potrebe študenta

Akademске prilagoditve bi morale študentom s posebnimi potrebami zagotavljati enake možnosti za doseganje uspeha kot drugim študentom, pri čemer bi morale označevati drugačno obravnavo doseganja pravičnosti v skladu z načeli teorije socialne pravičnosti (pozitivna diskriminacija in pritrdilno ukrepanje).

Visokošolski zavodi so upravičeni do odločanja o tem, kako dodeliti **status** študenta s posebnimi potrebami, in odločiti, katere prilagoditve so **razumne**. Toda pedagoško osebje ima avtonomijo, da opredeli svoje standarde za določen tečaj, študenti pa so upravičeni do razumnih prilagoditev.

Večina pedagoškega osebja je pokazala veliko zaskrbljenost in strah glede vprašanj v zvezi s prilagoditvami, tudi zato, ker je zelo malo opredelitev in smernic o tem, kako načrtovati in izvajati prilagoditve. Nekatere slabosti pri prilagoditvah:

- enaka prilagoditev je lahko zelo koristna in učinkovita v eni situaciji, vendar je popolnoma neučinkovita v drugem kontekstu
- niti dva študenta s podobnimi potrebami nista enaka - kaj je primerno za enega študenta morda ni najboljša izbira za drugega

Razlog za to je, da se prilagoditve načrtujejo na podlagi posebne potrebe in ne na podlagi določenega konteksta in funkcionalnih potreb študenta.

Kako pedagoško osebje v veliki meri dojema prilagoditve, je odvisno od njihovega prepričanja v učinkovitost prilagoditev in enostavnega izvajanja ter seveda od vrste prilagoditve, ki je vključena v ukrepe člana pedagoškega osebja o prilagoditvah, nalagajo njegovi lastni pojmi prilagoditev ter pričakovanja in odnos do študentov s posebnimi potrebami (Rebolj, 2014).

Razumne prilagoditve ne smejo spreminjati ali zniževati standardov; večinoma so osredotočeni na načrtovanje in prilagajanje metod preverjanja znanja, da bi študentom s posebnimi potrebami omogočili enake možnosti za dokazovanje svojega znanja in dosežkov po enakih standardih kot drugi študentje. Pri razmisleku o prilagoditvah mora pedagoško osebje preučiti vsak predmet, ki ga predava, in navesti bistvene vsebine in metode preverjanja znanja. S proaktivno določitvijo bistvenega v vsebini in delovnih metodah določenega predmeta ali študijskega programa in s prilagajanjem nebistvenih elementov ščitimo akademsko svobodo, ne da bi ogrozili osnovne pravice študentov s posebnimi potrebami.

Visokošolski zavodi ali pedagoško osebje odgovarjajo na naslednja vprašanja:

- Kakšen je cilj določenega tečaja/študije?
- Katere metode poučevanja so potrebne? (Obstoječe ali sedanje metode je treba skrbno preučiti, da se preveri, ali so povezane z učnih cilji.)
- Kateri učni rezultati se pričakujejo od študentov in zakaj?
- Katere metode testiranja učnih rezultatov so potrebne in zakaj?
- Katere stopnje uspešnosti mora študent doseči, da doseže načrtovane učne cilje? (ibidem)

Na podlagi tega je mogoče prilagoditve načrtovati bolj fleksibilno in brez strahu pred znižanjem zahtev.

Kar zadeva prilagoditve, morajo temeljiti predvsem na potrebi študenta. Ko študent deli svoje skrbi in potrebe s članom pedagoškega osebja, je pomembno, da to razodetje sproži interaktivni proces s povratnimi informacijami med dijakom in učiteljem. Vloga pedagoškega osebja v razpravi o prilagoditvah je večinoma skrben pregled in opredelitev osnovnih (bistvenih) zahtev določenega predmeta ali študijskega programa.

Številni študentje s posebnimi potrebami se pedagoškemu osebju ne približujejo predvsem zato, ker so negotovi za odnos, ki ga bo imelo pedagoško osebje do njih ali ker niso prepričani, da bo pedagoško osebje imelo zahtevano znanje in izkušnje s prilagoditvami.

Pri razmisleku o sprejemljivih, uporabnih in hkrati učinkovitih prilagoditvah bi morali nadaljevati predvsem z vidika obetajočega študenta, ki bi moral služiti kot paradigmatično izhodišče za koncept smiselnih prilagoditev. Ta koncept opredeljuje dojemanje prilagoditev kot nekaj pozitivnega – tako pedagoškega osebja kot študenta – kot predlog za vzpostavitev dialoga o prilagoditvah, kot tudi aktivno vlogo, ki jo ima študent pri vstopu v dialog, in odprtost pedagoškega osebja do vprašanj, povezanih s prilagoditvami (ibidem).

Pomembno je, da se dialog dotakne naslednjih vprašanj:

- Pričakovanja pedagoškega osebja do študenta
- Pričakovanja študenta o predmetu in potencialne prilagoditve
- Cilji, ki jih je treba doseči s prilagoditvami – opredelitev osnovnih zahtev
- Metode testiranja učinkovitosti prilagoditev (ocenjevanje njihove uporabnosti in učinkovitosti študenta in pedagoškega osebja) ter potencialni razmislek o različnih prilagoditvah (ibidem).

Odzivanje na potrebe študentov s posebnimi potrebami glede na COVID 19

Pandemija COVID-19 je sprožila različne spremembe v življenju, kot ga poznamo. Eden od sektorjev, ki so bili zelo prizadeti, je bilo visoko šolstvo. Pandemijo je prizadelo več dimenzij v visokem šolstvu: študentska izmenjava, načini poučevanja, način izpitov, načini komuniciranja fakultet- akademiki-študenti (Dermol, Marušič, Prtljažnik Širca, Prtljažnik, 2020; IAU in ESN 2020). Velika večina evropskih univerz je marca 2020 zaprla svoje kampuse in se preselila k učenju na daljavo, v številnih visokošolskih institucijah se učenje na daljavo nadaljuje v študijskem letu 2020/21 (IAU, 2020).

Pandemija COVID-19 nesorazmerno vpliva na študente s posebnimi potrebami, ki so že prej občutili socialno in izobraževalno pomanjkljivost. Nekateri izzivi COVIDa 19 v zvezi z didaktičnim procesom za študente s posebnimi potrebami so:

- Ko se študenti fizično vrnejo v kampus, kaj se zgodi študentu, ki je doživel nasilno travmo, ko se sooči z zamaskirano osebo?
- Kaj se zgodi z gluhim človekom, ki je odvisen od branja ustnic, v času, ko so usta vseh prekrita z maskami?
- To je povezano tudi s tehnološko podporo, zlasti v primeru, ko se študiji izvajajo preko spleta, kar pomeni, da je veliko učencev s posebnimi potrebami v zaostanku
  - Študenti z okvaro vida morda potrebujejo glasovno aktivacijo za avdio dostop ali večje slike na zaslonu za boljše ogledovanje,
  - Študenti z okvaro sluha lahko zahtevajo napise,

- Gibalno ovirani študentje morda potrebujejo posebno dostopno tehnologijo za navigacijo po učenju in povezavah, drugi morda potrebujejo minimalno zavlačevanje slike

Sklep

Univerza predstavlja priložnost za opolnomočene študentov, ter za spodbujanje njihove vključenosti v družbo ter na področju zaposlovanja. Skozi izkušnjo študija lahko študentje izboljšajo svoje možnosti za zaposlitev in ohranitev zaposlitve. Boljša izobrazba jim nudi možnost boljših prihodkov ter tako lažji vstop v neodvisnost. V nekaterih primerih se univerzitetne izkušnje vidijo kot priložnost, ki študente osebno krepi navkljub težavam, ki izhajajo iz njihove invalidnosti, s katerimi se srečujejo vsak dan v življenju. V primeru invalidnosti, ki so posledica zunanjih dogodkov, je vloga univerze še večja, saj jih študij motivira in spodbuja k premagovanju težav, povezanih z njihovo invalidnostjo.

Ne samo, da imajo študenti s posebnimi potrebami koristi od izkušenj v visokošolskem izobraževanju, temveč različni študenti tudi popestrijo procese poučevanja in učenja. V tem smislu prisotnost študentov s posebnimi potrebami pomaga graditi boljšo univerzo (Moriña, 2016).

1.5 Literatura

1. Anu. (2020) Različne vrste invalidnosti. Vzpostavljeno iz: <https://services.anu.edu.au/human-resources/respect-inclusion/different-types-of-disabilities>
2. Colón, A.M. O., Montoro M. A.; Ruiz M. R.C. (2018). Za *vključujoče visoko šolstvo v globalnem kontekstu*
3. Dermol V.; Marušič Š.M., Prtljažnik A.; Prtljažnik N. Š. (2020) *Covid-19 zaklepanja: Kakšne lekcije za evropsko visoko šolstvo* (papir pod predložitvijo za revijo)
4. Center za invalidne vire (2017). *Socialni model*. V: *Vključujoče poučevanje in učenje v visokem šolstvu kot pot do odličnosti*.
5. Eev. (2018). Invalidi, študentje in visokošolsko izobraževanje. Vzpostavljeno iz: <https://www.esu-online.org/?news=disabilities-students-higher-education>
6. Domovinska varnost (2013). *Vodnik za interakcijo z invalidi*. https://www.dhs.gov/sites/default/files/publications/guide-interacting-with-people-who-have-disabilities_09-26-13_0.pdf
7. IAU in ESN. (2020). *SKUPNI DOKUMENT: IAU IN ESN - COVID-19 vpliv na visoko šolstvo: institucionalne in študentske perspektive*
8. Moriña A. (2016) *Vključujoče izobraževanje v visokem šolstvu: izzivi in priložnosti*. *Evropski list za izobraževanje o posebnih potrebam*. Vol. 32, ne. 1, 3–17

9. Rebolj, B. (2014) Premislek o občutljivih prilagoditvah za dijake s posebnimi potrebami skozi različne perspektive. *Revija sodobnih izobraževalnih študij 1/2014*. (pp. 26-45)
10. Tinklin T., Riddell S., in Wilson A. (2004) Invalidni študenti v visokem šolstvu. Univerza v Edinburghu. Center za izobraževalno sociologijo
11. Unhcr. (2019). Delo z invalidi pri prisilnem izselitvi. Vzpostavljeno iz: <https://www.unhcr.org/4ec3c81c9.pdf>
12. Konvencija Združenih narodov (2006) o pravicah invalidov. Vzpostavljeno iz: https://www.un.org/disabilities/documents/convention/convention_accessible_pdf.pdf
13. Univerza v Wisconsinu (2017). Prilagajanje učne načrte za študente posebnega izobraževanja. Vzpostavljeno iz: <https://online.uwsuper.edu/articles/curriculum-for-special-education-students.aspx>
14. WHO (2020). Invalidnosti. Vzpostavljeno iz: <http://origin.searo.who.int/topics/disabilities/en/>
15. NSF (2020). Vpis. Študenti z invalidi. Vzpostavljeno iz: <https://www.nsf.gov/statistics/2017/nsf17310/digest/enrollment/students-with-disabilities.cfm>
16. NCES (2020). Invalidni študentje. Vzpostavljeno iz: <https://nces.ed.gov/fastfacts/display.asp?id=60>
17. Houck, C. K., Asselin, S.B., Troutman, G.C. in Arrington J.M. (1992). Študenti z motnjami v učenju v univerzitetnem okolju: Študij fakultete in dojetje študentov. *Journal of Learning Disabilities, 25, številka 10*, pp. 678–684.
18. Dowrick, P. W., Anderson, J., Heyer, K. in Acosta, J. (2005). Postsektorska izobrazba po VSEJ ZDA: Izkušnje odraslih s posebnimi potrebami. *Journal of Vocational Rehabilitation, 22, številka 1*, pp. 41–47.
19. Jensen, J.M., McCrary, N., Krampe, K. in Cooper, J. (2004). Poskušamo narediti pravo stvar: Odnos fakultete do bivanja študentov z učno invalidnost. *Journal of Postsecondary Education and Disability, 17, issue 2*, pp. 81–90.
20. Med agencijska komisija (1990). Svetovna deklaracija o izobraževanju za vse in okvir za ukrepanje za zadostitev osnovnim potrebam učenja. *Eric Clearinghouse*. Pridobljeno dne 19. november 2013. Vzpostavljeno iz: http://www.ceses.it/docs/JOMTIE_E.pdf
21. Riddell, S. (2015). Vključenost študentov s posebnimi potrebami v visokem šolstvu v Evropi: Napredek in izzivi. Vzpostavljeno iz: http://www.docs.hss.ed.ac.uk/education/creid/NewsEvents/64_i_TurinCNUDD_SR_Paper.pdf
22. (1994). Standardna pravila o izenačenju možnosti za invalide. *Združeni narodi*. Pridobljeno dne 5. aprila 2014. Vzpostavljeno iz: <http://www.un.org/disabilities/default.asp?id=26>
23. Unesco (1994). Izjava Salamanca in okvir za ukrepanje na področju izobraževanja s posebnimi potrebami. Na svetovni konferenci o izobraževanju za posebne potrebe: dostop in kakovost. Ženeva: Unesco. Vzpostavljeno iz: http://www.unesco.org/education/pdf/SALAMA_E.PDF

24. Unesco (2000). Dakarjev okvir za ukrepanje: izobraževanje za vse: izpolnjevanje naših kolektivnih zavez: vključno s šestimi regionalnimi okviri za ukrepanje. UNESCO. Vzpostavljeno iz: <http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001211/121147e.pdf>
- IAU. (2020). Regionalne/nacionalne perspektive o vplivu *COVID-19 na visoko šolstvo*. Retrived from: https://www.iau-aiu.net/IMG/pdf/iau_covid-19_regional_perspectives_on_the_impact_of_covid-19_on_he_july_2020_.pdf

POGLAVJE 2: SODOBNE TEHNOLOGIJE IN PRIPRAVA IZOBRAŽEVALNIH GRADIV ZA ŠTUDENTE S POSEBNIMI POTREBAMI

2.1 Kako izboljšati kakovost poučevanja z uporabo sodobnih tehnologij? Kako uporabljati posebno opremo?

Sodobne tehnologije, vključno z informacijskimi in komunikacijskimi tehnologijami (IKT), so sestavni del vsakdanjega življenja mnogih ljudi. Vplivajo na različna področja družbe, vključno z izobraževanjem, usposabljanjem in zaposlovanjem, predvsem pa so dragoceno orodje za osebe s posebnimi potrebami ali z drugimi posebnimi izobraževalnimi potrebami.

V sodobnem svetu je sposobnost uporabe sodobnih tehnologij postala nujna za iskanje in opravljanje poklicnega dela, učinkovito iskanje informacij, vzpostavljanje in vzdrževanje stikov, razvijanje vaših interesov ali preživljanje prostega časa na zanimiv način. Uporaba sodobnih tehnologij pozitivno vpliva na kakovost življenja, socialno vključenost; omejevanje dostopa do njih povečuje neenakosti na vseh področjih življenja, zlasti v izobraževanju.

Na Poljskem na univerzah študira vse več oseb s posebnimi potrebami. Število študentov s posebnimi potrebami v izobraževanju se vsako leto povečuje. Podatki Osrednjega statističnega urada kažejo, da je bilo v 2018 skupno 23.828 študentov s posebnimi potrebami, od tega 1.758 gluhih in naglušnih študentov, 2.010 slepih in slabovidnih študentov, 6.668 študentov z gibalno oviranostjo in 595 študentov, ki ne hodijo, in 12.797 študentov z drugimi posebnimi potrebami.

Osebe s posebnimi potrebami spadajo v skupine, ki so še posebej ogrožene zaradi izključenosti. Eden od razlogov je neupoštevanje merila dostopnosti pri ustvarjanju novih tehnologij, kar jim preprečuje uporabo. V določbah Konvencije Združenih narodov o pravicah invalidov morajo države v členu 9 "spodbujati dostop oseb s posebnimi potrebami do novih tehnologij in informacijskih in komunikacijskih sistemov, vključno z internetom". Hiter razvoj civilizacije, razvoj tehnologije in znanosti, oblikujejo novo vrsto družbe, imenovano Globalna informacijska družba, Družba znanja. Izobraževanje oseb s posebnimi potrebami ne more ostati ločeno od realnosti. Uporaba sodobnih tehnologij bo med drugim bistveno izboljšala položaj izobraževanja oseb s posebnimi potrebami ter bistveno premaknila meje nemogočega. V nadaljevanju vam predstavljamo izbrane naprave, ki omogočajo normalno delovanje ljudi z različnimi motnjami v nekaterih vidikih življenja, predvsem pa pomagajo pri učenju.

Bralniki zaslona

Bralniki zaslona za slepe spadajo med najbolj priljubljene in verjetno uporabljene podporne tehnologije. Zaradi teh aplikacij se lahko slepi in slabovidni uporabniki prosto gibljejo v sistemih Windows, IOS in Android. Brezplačni bralniki in druge funkcije dostopnosti omogočajo osebam s posebnimi potrebami prosto delo v najbolj priljubljenih operacijskih sistemih.

Za Windows je NVDA najbolj priljubljen bralnik zaslona. To je brezplačna programska oprema, ki je enostavna za namestitev. Programsko opremo lahko prenesete s spletne strani www.nvda.pl.

VoiceOver je bralnik zaslona za sistem IOS in Talk Back za sistem Android. Ta podpora programska oprema ne zahteva dodatne namestitve, saj so v zavihkih »dostopnost« bralniki zaslona aplikacije, ki so samodejno nameščene v sistemu. Dovolj je, da jih zaženete in konfigurirate za določene potrebe uporabnika. To ima dodatno prednost, da lahko isto napravo uporablja slepi ali slabovidni uporabnik skoraj takoj po odhodu iz trgovine.

Braillova ravnila

Ali z drugimi besedami, monitor, Braillova pisava je naprava, ki prikaže besedilo iz računalnika v obliki Braillove pisave. Uporabljajo jih slepi uporabniki, ki ne morejo uporabljati tradicionalnih monitorjev. Nekateri uporabljajo tudi računalniško sintetiziran govor zamenljivo ali hkrati.

Naprave dinamično prikazujejo (podčrtajo) Braillove pike, ki ustrezajo znakom (črke, številke in drugi znaki), kar omogoča osebam s slepoto branje z dotikom. Terminali (znani tudi kot Braillovi zasloni) se običajno povežejo (žično ali brezžično) s pametnim telefonom ali računalnikom, opremljenim z ustrezno programsko opremo, in prikažejo vsebino, ki je na voljo na monitorju te naprave. Braillovi zvezki presegajo funkcionalnost Braillovih vrstic, imajo tudi lastni pomnilnik: so mini računalniki, ki omogočajo shranjevanje pomembnih informacij, vodenje koledarja in pogosto povezavo z internetom.

Braillov tiskalnik

Braillovi tiskalniki se uporabljajo za priročno pripravo izpisov v Brailu. S pomočjo posebne programske opreme se besedilna datoteka pretvori v Braillov obrazec in jo nato lahko natisnete na takšnem tiskalniku. Tiskalniki se razlikujejo po hitrosti tiskanja, uporabljenem papirju (neprekinjenem ali listnem papirju, velikosti lista) in ločljivosti tiskanja. Nekateri modeli omogočajo barvno tiskanje slike na ozadju Braillove taktilne grafike, ustvarjanje odtisov, ki so prijazni tudi do slabovidnih.

Program širitve

Tovrstni programi pomagajo osebam s slepoto in slabovidnostjo pri uporabi računalnika. Uporabniki z motnjami vida lahko glede na svoje potrebe in motnje vida izberejo program, ki samo poveča sliko v računalniku ali, običajno priporočljiv, tisti, ki sliko poveča in zvok računalnika sproži. Takšni programi lahko povečajo sliko (tudi več desetkrat), povečajo svetlost ali prikažejo sliko v umetnih kontrastnih barvah in preberejo tudi vsebino zaslona.

Za slepe je priporočljiv bralnik zaslona, ki ne bere samo celotne vsebine zaslona, temveč omogoča tudi prikaz besedila v brajlici v Braillovi vrstici, priključeni na računalnik.

Najobsežnejši paketi združujejo vse zgoraj omenjene funkcije. Priporočljivi so ne samo uporabnikom, temveč tudi institucijam (knjižnicam, univerzam).

Elektronska lupa

Gre za prenosno napravo za povečevanje besedila ali slik. Velikost lupe omogoča, da jo nosite v žepu ali torbici. Opremljena s kamero (najboljše imajo celo dve kameri) in monitor prikazuje sliko, ki jo kamera vidi na tem. Običajno je dovolj, da povečevalno steklo postavite na katero koli besedilo, da vidite sliko tudi pri visoki povečavi. Nekateri modeli vam omogočajo tudi ogled slike z razdalje (npr. tabla v šoli).

Lupa se razlikuje glede na svoje lastnosti: velikost zaslona, kakovost slike, sposobnost prilagajanja parametrov slike (kontrast, svetlost, sposobnost prikaza v umetnih, kontrastnih barvah). Nekateri od njih imajo dodatne funkcije, možnost shranjevanje fotografij ali povezovanje z računalnikom ali televizorjem.

Glasovne naprave

Glasovne naprave berejo tiskane materiale (knjige, časopise, pisma, izpise itd.) s sintetičnim glasom. Besedilo, ki ga berete, pogosto prikažejo tudi v močno povečani različici, ki pomaga slabovidnim. Nekateri naprave lahko povežete tudi z internetnim omrežjem in elektronsko pošto. Obstajajo tudi naprave, ki poleg glasnega branja napisanega besedilo prikazujejo tudi v Braillovi pisavi, kar omogoča na primer natančno korekcijo besedila. Dražji so na voljo v mobilni različici, zato se njihova funkcionalnost znatno poveča.

Zvočna knjiga in drugi datotečni predvajalnik

Gre za napravo, ki omogoča branje knjig, prijazno ljudem z različnimi motnjami: slepim, pa tudi dislektikom ali ljudem z omejenimi motoričnimi sposobnostmi. Tak predvajalnik lahko osebo spremlja ne samo doma, temveč tudi v šoli ali med počitnicami.

V knjižnicah so digitalne knjige na voljo v oblikah, ki so primerne za osebe s posebnimi potrebami. Poleg tega je na voljo programska oprema, ki omogoča ustvarjanje takšnih publikacij ali predvajanje predhodno pripravljenih datotek na katerem koli računalniku.

Programi scenarija in lupe

Te vrste programov pomagajo osebam s slepoto ali slabovidnostjo pri uporabi računalnika. Slabovidni uporabniki lahko glede na svoje potrebe in okvare vida izberejo program, ki samo poveča sliko v računalniku ali, običajno priporočeno, program, ki poveča sliko in sproži zvok računalnika.

Takšni programi lahko povečajo sliko (do več desetkrat), povečajo svetlost ali pokažejo sliko v umetnih kontrastnih barvah, prav tako pa preberejo tudi vsebino zaslona.

Slepi priporočajo uporabo bralnikov zaslona s programsko opremo, ki ne bere samo celotne vsebine zaslona, temveč omogoča tudi prikaz besedila v Braillovi pisavi in računalnik, povezan z Braillovim zaslonom. Najobsežnejši paketi združujejo vse zgoraj omenjene funkcije. Priporočljivi so ne samo uporabnikom, temveč tudi institucijam (knjižnicam, univerzam) - uporabljali jih bodo povsod, kjer lahko različni ljudje uporabljajo eno mesto.

Telefon za slušno prizadete

Ljudje s tako imenovano prevodno izgubo sluha - s poškodbami tistih delov ušesa, ki sodelujejo pri mehanski obdelavi zvočnega vala, lahko uporabljajo telefon, ki uporablja kostno prevodnost. Namesto v uho oseba z okvaro sluha postavi sprejemnik na lobanjsko kost. Zahvaljujoč vibracijam se signal prenaša skozi kosti lobanje neposredno v notranje uho, mimo zunanega in srednjega ušesa. Obstajajo tudi adapterji, ki jih je mogoče priključiti na običajni telefon. Njihova naloga je okrepiti in izboljšati kakovost glasu. Izredno koristno je za vse, ki delajo.

Specializirane tipkovnice

Specializirane tipkovnice so namenjene ljudem, pri katerih je uporaba tradicionalnih tipkovnic zaradi omejitev gibanja otežena.

Obstaja veliko vrst alternativnih tipkovnic, od tipkovnic s posebnimi odstranljivimi ploščicami, s povečanimi tipkami in znaki, preko posebej profiliranih tipkovnic, namenjenih ljudem, ki uporabljajo eno roko ali pišejo z nogami, usti, do tipkovnic, namenjenih otrokom z različnimi barvnimi tipkami, z jasno urejenimi tipkami, ki so otrokom prijazne in jih spodbujajo k delu in igranju z računalnikom.

Za tipkovnice so na voljo tudi posebni varnostni okvirji, ki vam omogočajo, da roko naslonite na okvir in pritisnete posamezne tipke, ne da bi vas skrbelo, ali boste slučajno pritisnili gumb ob njem. Nadomestne tipkovnice omogočajo invalidom pisanje z rokami, eno roko, nogami ali posebnimi kazalci. Različne vrste so bile zasnovane za izboljšanje in olajšanje uporabe računalnikov s strani invalidov.

Naprave, ki nadomeščajo računalniško miško

Računalniška miška je osnovno orodje za delo z računalnikom. Za mnoge ljudi z motnjami v motnjah s paralizo, poškodbo hrbtenjače, nevro-degenerativnimi boleznimi, atrofijo mišic, to osnovno orodje za delo z računalnikom pogosto ni na voljo. Tem uporabnikom so namenjene specializirane miške in nadomestne naprave, ki nadomeščajo računalniško miško.

Vsaka oseba s posebnimi potrebami lahko, ne glede na vrsto motoričnih omejitev, izbere pravo rešitev zase med širokim naborom alternativnih naprav, od povečanih mišk, specializiranih igralnih palic do mišk, ki jih upravlja s premikanjem glave, ust ali oči.

2.2 Kako pripraviti izobraževalna gradiva (predstavitve, skripte, letake, brošure), ki bodo prijazna osebam s posebnimi potrebami?

Materiali, prijazni osebam s posebnimi potrebami, morajo biti pripravljene tako, da se informacije, ki so v njih prenešene, zlahka berejo in razumejo. Temu je treba slediti zlasti pri razvijanju materialov za odprto skupino različnih prejemnikov, materialov, namenjenih osebam s posebnimi potrebami, kot tudi informacij, promocijskih in zaposlitvenih gradiv v zvezi s projektom / dejavnostmi, ki se financirajo iz evropskih sredstev. Priprava izobraževalnih, promocijskih in informacijskih gradiv za osebe s posebnimi potrebami temelji na skupnih načelih, ki so določena v nadaljevanju.

Ustvarjanje dokumentov v MS WORD

Besedila morajo biti napisana v navadnem jeziku. To pomeni izogibanje žargonom, okrajšavam in frazam. Če se uporabljajo okrajšave za industrijo (na primer UN, UNHCR), potem se pri prvi uporabi v dokumentu navede njihovo označevanje v oklepaju, enako velja za kratice in tuje besede. Pri gradnji stavkov namesto pasiva uporabite aktiv, kratke stavke, če je mogoče - pozitivne namesto negativne (na primer: "Dokončanje razpoložljivega projekta" namesto "Ne smete izvajati nedosegljivega projekta").

Priporočena pisava je sans-serif – pisava brez okraskov. Konci znakov sans-serifnih pisav so preprosti, na primer Arial, Calibri, Helvetica, Tahoma, Verdana. Primeri serifnih pisav, ki jih ne bi smeli uporabljati, so Times New Roman, Century. Če je mogoče, je treba za osnovno besedilo uporabiti velikost pisave 14 točk ali celo večjo (najmanjša velikost pisave je 12 točk).

Uporabiti je treba razmik med vrsticami: 1.15 ali 1.5. Privzeto je treba izklopiti razčlenjenjavanje. Funkcija »eksplozirano besedilo« se uporablja za razmik med znaki, če vstavite presledke med črkami, bo bralnik zaslona vsako črko obravnaval kot ločeno besedo. Navpičnih napisov ne smete ustvarjati, to moti vrstni red branja besedila - bralci zaslona berejo besedila v skladu s pravilom pisanja in branja od leve proti desni in od zgoraj proti dnu.

Razpoložljivo besedilo je levo poravnano besedilo. Izogibamo se urejanju leve in desne strani - branje tega poravnane besedila bo težko za ljudi z disleksijo. Zanje bo viden kot besedilni zid. Upoštevajoč tovrstno neučinkovitost, poleg pravilnega urejanja ne pozabite tudi na ustvarjanje kratkih odstavkov in uporabo naslovov v besedilu. Končanje vrstic na različnih mestih na desni strani besedila in presledkov bo ljudem z disleksijo omogočilo učinkovitejšo branje besedila.

Odstavki morajo biti logično pravilni. Odstavek kot enota, ki je nadrejeni stavkom, mora vsebovati določeno misel. Stavki se ne razčlenijo v odstavke. Če želite ločiti odstavke, uporabite tipko <Enter> Premikanje dela odstavka ali stavka v novo vrstico se opravi z vstavljanjem preloma vrstice - ta znak lahko vstavite s tipkami: <Shift + Enter>.

Del dokumenta se prenese na novo stran z vstavljanjem preloma strani: <Ctrl + Enter>. Tipka <Enter> se ne uporablja za premikanje vsebine - slepi uporabniki nato prejmejo napačne informacije od bralnika zaslona; prav tako lahko povzroči nepravilno prikazovanje dokumentov.

Uporaba vgrajenih slogov "naslov 1, 2", itd. omogoča uporabnikom tipkovnice in bralnika, da premaknejo kazalec neposredno v izbran naslov. Pravilno označene glave omogočajo prikaz orisa dokumenta, zahvaljujoč kateremu lahko hitro vidite njegovo strukturo (zavihek »Pogled« in izberite »Podokno za krmarjenje«). Poleg tega omogočajo tudi samodejno ustvarjanje vsebinskih tabel.

Pri vstavljanju hiperpovezav v besedilo, ko ustvarjajo svoj alternativni opis, jim je treba dati ustrezno ime, ki bo jasno opredelilo njihov namen. Popolna imena povezav se ne uporabljajo.

Pomembno je, da uporabite ustrezen kontrast med ozadjem in besedilom, npr. črno besedilo na beli podlagi, modro besedilo na beli podlagi, modro besedilo na rumenem ozadju, črno besedilo na rumenem ozadju, belo besedilo na modri podlagi.

Pri izvozu datoteke v PDF je treba pred shranjevanje datoteke izbrati »Možnosti« in preveriti: »Oznake strukture dokumenta za dostopnost« za povečanje dostopnosti datoteke. Če skenirate besedilni dokument v datoteko PDF, izberite možnost iskanja po besedilu. Če skener nima te funkcije, bo ustvarjena datoteka PDF nedostopna invalidom. V tem primeru uporabite programsko opremo za OCR, to je prepoznavanje tiskanja, in jo (po popravku) shranite v besedilno datoteko. Pri ustvarjanju dokumenta PDF, na primer iz MS Word ali MS Excel dokumentov, bi morali poklicati ukaz "Shrani kot" in nato izberite možnost PDF v polju "Shrani kot vrsto" in po pritisku na gumb Možnosti, izberite potrditveno polje "Oznake strukture za dostopnost" in potrditveno polje "Lastnosti dokumenta".

Multimedijske predstavitve

Pri ustvarjanju večpredstavnostnih predstavitev je treba upoštevati zgoraj navedena merila dostopnosti: uporabo velike pisave (tukaj vsaj 18-20 točk), sans-serif (glej zgoraj) in ohranjanje kontrasta med pisavo in ozadjem.

Vsaka drsnica mora imeti edinstven naslov. Na drsnici mora biti omejena količina besedila - največ 4 do 6 vrstic. V besedilu je treba uporabiti ekvivalente kratkih stavkov. Grafične zahteve so: visoka kakovost, velike fotografije z obveznim alternativnim besedilom.

Plakati, letaki, objave

Razviti jih je treba v skladu z načeli dostopnosti (glej zgoraj) z uporabo besedila, ki ga je enostavno brati, kar pomeni: uporabo preproste sintakse, izogibanje žargonu, kraticam in frazam, uporabo pasivnega glasu namesto aktivnega glasu in izogibanje protislovju. Spletna stran funduszeuropejskie.gov.pl ima infografiko, ki v nekaj korakih pomaga preveriti, ali je pismo, besedilo, letak prijazen in razumljiv prejemniku: [Preverite, ali je vaše pismo preprosto](#). Pri oblikovanju z navodili se uporabljajo pisave velikih velikosti sans-serif. Pravilo palca je kopiranje besedila na levi rob in izogibanje uporabi majhnih pokrovčka in barv. Pravilo palca je izogibanje rdečim, zelenim, rumenim in svetlejšim sivim barvam.

Z motnjami vida v mislih, da bi zagotovili možnost branja materialov in informacij, pripravljenih v papirni različici, je dodatno pripravljena elektronska različica z možnostjo povečanja tiska, spreminjanja kontrasta in barv. Najmanjša vrednost kontrasta med besedilom in hrbtom mora biti 4.5:1.

Osebe s slepoto in slabovidnostjo so skupina s posebnimi potrebami, za katere je pomembno pravilno pripraviti dokumente in digitalne materiale. Ti ljudje uporabljajo posebno računalniško programsko opremo, ki jim bere vse, kar je na računalniškem zaslonu (bralnik zaslona). Informacije, pripravljene za bralnik zaslona, morajo biti besedilna vsebina, vsa besedilna sporočila - npr. fotografije, ilustracije, grafikoni - pa morajo imeti besedilno alternativo, da jih lahko uporabljajo slepi ljudje. Za vsak element, ki ni besedilo, je treba predvideti nadomestno besedilo, opis, ki vsebuje enake informacije kot vizualna nasprotna stranka.

2.3 Kako učinkovito komunicirati?

Vsaka interakcija praviloma prinaša koristi, ne glede na obseg, obliko in stopnjo intenzivnosti. Ena od oblik sodelovanja je ukrepanje, povezano s sodelovanjem, ki ga spremlja pričakovanje vzajemnosti. Da bi učinkovito ukrepali, je potrebno razumeti vzajemna pričakovanja, vzpostaviti odnose, graditi socialne vezi, tudi konstruktivno reševati nastajajoče probleme in konflikte, predvsem pa učinkovito komunicirati. V ta namen bo treba diagnosticirati potrebe skupin študentov s posebnimi potrebami ter med drugim načrtovanje in izvajanje usposabljanj za akademsko skupnost, omogočanje univerzitetnega prostora in infrastrukture za potrebe oseb s posebnimi potrebami, prilagajanje učnega gradiva in pripomočkov, uporabo sodobnih tehnologij in drugih oblik podpore (npr. pomočnica), zagotavljanje dostopnih elektronskih informacij.

Kakšna so pričakovanja študentov s posebnimi potrebami? Predvsem želijo, da jih obravnavajo enako kot druge študente, od njih pričakujejo enako kot od vseh polnočutnih

študentov: prejemanje izobrazbe, kar potrjuje diploma. Zanje je študij v skladu z možnostjo popolne udeležbe v akademskem življenju. Za učinkovito sodelovanje je treba spoznati potrebe študentov s posebnimi potrebami. Izhodišče ne bi smelo biti narava primanjkljaja, temveč tisto, kar oseba potrebuje, da v celoti razvije svoje zmogljivosti.

Visokošolski zavodi izvajajo številne dejavnosti, namenjene prilagajanju univerz potrebam oseb s posebnimi potrebami in izenačenju izobraževalnih možnosti. Ena od oblik delovanja je ustanovitev organizacijskih enot z naslovom Uradi za osebe s posebnimi potrebami in imenovanje pooblaščenec za osebe s posebnimi potrebami. Urade za osebe s posebnimi potrebami je treba usmerjati tako, da študentu omogoči dostop do celotne akademske ponudbe brez kakršne koli oblike diskriminacije. Aktivno sodelujejo s študenti s posebnimi potrebami, prisluhnejo njihovim potrebam in se posvetujejo z njimi z dejavnostmi, namenjenimi izvajanju racionalnih izboljšav.

Pomembno bo vzpostaviti pravila sodelovanja in jim dosledno slediti. O uvedbi individualnega pristopa k težavam oseb s posebnimi potrebami lahko razmislite z vzpostavitvijo tesnega stika s študentom, s tem pa se boste lahko spoznali z njegovimi individualnimi omejitvami in možnostmi, na podlagi katerih se lahko ponudi ustrezna podpora.

Drug predlog je lahko sprememba dodelitve standardiziranih olajšav osebam s posebnimi potrebami in privilegijev v korist iskanja, razvijanja individualiziranih rešitev prilagajanja, ki bodo študentu omogočile izpolnjevanje naloženih obveznosti. Prizadevati si je treba za razvoj potenciala osebe s posebno potrebo v povezavi z izobraževalnim procesom, ki se izvaja. Čeprav se zdi sprejemljivo, da bi zaradi omejitev, študenta razrešili iz neke dejavnosti, je vredno sprejeti takšne ukrepe, da je naloga opravljena v spremenjeni obliki.

Ozaveščanje akademske skupnosti, tako zaposlenih kot študentov, bo omogočilo učinkovito izvajanje različnih oblik podpore v procesu vzgoje študentov s posebnimi potrebami. Prav tako je treba usposabljanje vzdrževalno osebje, pomočnike in prostovoljce. Usposabljanja bi se morala nanašati na osnovna načela komunikacije in ustrezno vedenje do osebe s posebnimi potrebami. Uporabne bodo koristne publikacije, kot je "Praktični vodnik savoir-vivre za osebe s posebnimi potrebami".

Usposabljanje o osnovnih načelih komunikacije in ustreznega ravnanja do oseb s posebnimi potrebami bi bilo treba izvajati z manj tematsko posplošitvijo, da bi se zožila oblika in specifikacija komunikacije, ob upoštevanju posebne narave invalidnosti. Različne oblike komunikacije bodo v primeru stika z osebo z zmanjšano mobilnostjo, drugačne kot v primeru slabovidnih ljudi, ali pri osebah z okvarjenim sluhom..

V procesu dostopnosti infrastrukture bo koristno pripraviti in deliti položajni načrt univerze, ki bi moral biti čitljiv in po možnosti predstavljati informacije v zvočni ali "dotični" obliki. Elementi položajnega načrta bi morali vključevati določitev pomembnih elementov, zlasti tistih, ki so dostopni študentom s posebnimi potrebami na univerzi.

2.4 Literatura

1. konvencija o pravicah invalidov. Združeni narodi, New York 2006.
2. <https://www.gov.pl/web/baza-wiedzy/porady-dla-osoby-o-specjalnych-potrzebach>
3. <https://www.integralia.pl/porada-kandydat/przedmioty-i-aplikacje-dla-niepelnospawnych/> [dostopno: 12.09.2020]
4. <http://www.harpo.com.pl/zakupy/sprzet-dla-niewidomych-i-slabowidzacych>
5. <http://www.niepelnospawni.gov.pl/p,123,edukacja> [dostopno 15.09.2020]
6. https://www.european-agency.org/sites/default/files/ICT_for_Inclusion-PL.pdf [dostopno:15.09.2020]
7. <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/publikacje/#/domyslne=1> [dostopno: 10.09.2020]
8. Strokovno znanje o dobrih praksah na področju podpore ljudem z različnimi vrstami invalidov - prejemniki dejavnosti kulturnih ustanov, ki sta jih razvila Fundacija za aktivacijo in Socialna zadruga Fado
9. <https://www.gov.pl/web/baza-wiedzy/osoby-z-niepelnaralnosciami-a-internet> [dostop: 12/09/2020]
10. Smernice za dostopnost informacij, Evropska agencija za posebne potrebe in vključujoče izobraževanje,
11. http://www2.chemia.uj.edu.pl/maciejow/skrypt/pdf/4.5_wyrownywanie_szans.pdf [dostopno: 26.09.2020]
12. https://www.poir.gov.pl/media/90907/Zal_nr_2_do_Wytycznych_w_zakresie_rownowagi_szans_i_niedyskryminacji.pdf [dostopno: 10.09.2020]

POGLAVJE 3 - KONCENTRACIJA, OSREDOTOČENOST ŠTUDENTOV IN PREVERJANJE ZNANJA

3.1 Kako na najučinkovitejši način preveriti znanje študenta?

Za preverjanje študentovega znanja snovi običajno uporabimo dve osnovni vrsti ocenjevanja: **formativno ocenjevanje in sumativno ocenjevanje.**

- **Formativno ocenjevanje** se pojavi v trajanju tečaja in se uporablja za določitev, kako dobro se študent uči gradiva predmeta. Oblikovanje ocene je bolje izvajati na stalen in dosleden način ter študentom zagotoviti kritične povratne informacije.
- **Sumativno ocenjevanje** se nanaša na zaključni izpit in ukrepe, kaj se jih je študent naučil po končanem predmetu.

Poleg običajnih testov, nalog in izpitov lahko učitelj uporabi številne prakse za preverjanje znanja študentov. V učilnici Saga Briggs (2014) predlaga 21 nasvetov za preverjanje razumevanja študentov in preverjanje njihovega znanja. Nekateri med njimi vključujejo izogibanje vprašanjem Da / Ne, pozovite k razmisleku, uporabite kvize na koncu predavanja, povzemite pomembne koncepte in pouke, uporabite ročne signale za ocenjevanje ali nakazovanje razumevanja koncepta, uporabo odzivnih kart, se premaknite v kot učilnice, da napišete svoj odgovor na vprašanje ali izjavo učitelja, razmislite-delite-delite, izvedite zborovsko branje, postavite eno osredotočeno vprašanje, uporabite Sokratov seminar, študenti postavljajo vprašanja drug drugemu o bistvenem vprašanju, temi ali izbranem besedilu in drugih praksah.

Poleg tega so bili v zadnjem letu in zaradi pandemije Covid-19 učitelji prisiljeni spremeniti številne običajne prakse. Obrnili smo se na spletne kvize, na odprta/esejska vprašanja, na spletne dejavnosti povlecite in spustite, na spletne intervjuje in predstavitve, uporabili smo tudi spletne ankete in simulacije s pomočjo sodobnih orodij, uporabili smo forumske objave na platformah, sinhrono in asinhrono razprave ter vrstniška evalvacija (Colman, 2020). Glede na našo anketo, namenjeno študentom s posebnimi potrebami treh univerz, Univerzitetni šoli za podjetništvo in administracijo WSPA, Univerzi Frederick in Mednarodni fakulteti za družbene in poslovne študije, ki sodelujejo v projektu „Inkluzivna univerza - sklop orodij, namenjenih visokošolskim ustanovam za boljši odziv na potrebe študentov s posebnimi potrebami«, imajo lahko študenti s posebnimi potrebami okvaro vida, sluha, gibalne motnje, somatske in druge zdravstvene težave, učne težave, kot so disleksija, motnje pri koncentraciji ali duševne bolezni. Posledično dvema skupinama ukrepov, ki se običajno uporabljajo za ocenjevanje, omenjenih zgoraj, ne morejo slediti vsi študentje v učilnici, ne glede na to, ali je pouk klasičen ali virtualen, iz preprostega razloga, ker se nekateri lahko soočajo z gibalno oviranostjo, težavami z vidom, težavami s sluhom in drugimi učnimi težavami.

Učilnica in akademsko okolje lahko močno vplivata na koncentracijo, osredotočenost in preverjanje znanja za študente s posebnimi potrebami. Primeri možnega negativnega vpliva akademskega okolja vključujejo: gluhega študenta brez tolmača znakovnega jezika, uporabnika invalidskega vozička na univerzi brez dostopne kopalnice ali dvigala in slepega študenta, ki uporablja računalnik brez programske opreme za branje zaslona (WHO, 2011).

Foto: <http://www.emro.who.int/fr/violence-injuries-disabilities/violence-infocus/considerations-for-people-with-disability-during-covid-19.html>

Za izboljšanje preverjanja znanja študentov na najučinkovitejši način študenti potrebujejo posebno podporo, ki bi jo morala zagotoviti univerza. Ocenjevanje študentov s posebnimi potrebami si mora prizadevati ne le za preverjanje znanja o tej temi, temveč tudi za ocenjevanje moči in šibkosti v različnih časovnih obdobjih, tako da lahko fakulteta sprejema poučne in premišljene odločitve ter izboljša prakse, da bi zadostila učnim potrebam vseh. Nekatere od naslednjih ugotovitev, ki so navedene spodaj, temeljijo na raziskavi projekta "Vključujoča univerza – sklop orodij, namenjenih visokošolskim ustanovam za boljše odzivanje na potrebe študentov s posebnimi potrebami" in si prizadevajo povečati koncentracijo in osredotočenost študentov s posebnimi potrebami.

- **Prilagodite čas izpitov posebnim potrebam študentov.** Čas za spletne ali običajne kvize ali izpite je treba podaljšati, da se študentu zagotovi čas, ki ga potrebuje za dokončanje svojih nalog. Na ta način bo učitelj lahko preveril celotno znanje študenta.
- **Prilagodite izpite, da ustrezajo posebnim potrebam študentov.** Ko so izpiti prilagojeni študentom, je mogoče njihovo uspešnost podpreti in pravilno oceniti. Izvidnik lahko na primer opravlja ustni izpit za študente s težavami s sluhom, ali pa uporabi večje črke in optimalne pisave za študente z vidnimi težavami ali omogoča študentom, da vtipkajo namesto rokopisa svoje odgovore.
- V skrajnih primerih in ob odobritvi odbora za pregled, lahko obstajajo primeri, da študenti lahko dajo možnost predstavitve predmetov, **namesto da bi opravil izpite.**

- Če imajo študenti motnjo, ki resno poslabša spomin, bo prilagoditev zaključnega izpita na pristop odprte knjige (angl. open book exam) omejila študentov stres, povezan z zapornitvijo dejstev, in izboljšala njihovo uspešnost.
- Univerza bi morala imeti možnost zagotoviti tehnično **pomoč**, podporo in dostop do vseh orodij, ki se zahtevajo za dokončanje naloge ali dela študentov, ki potrebujejo pomoč.
- **Med ocenjevanjem** ponudite pomočnika. V primeru, da je to mogoče, bi morali imeti študenti pomoč pomočnika- tolmača, da jim pomaga pri znakovnem jeziku, ali bralni napis, ali obdelovalec besed ali celo možnost ustnega izpita.
- Zagotovite katero koli vrsto podporne **tehnologije**, ki bi jo lahko uporabili za pomoč študentom pri najboljšem izvajanju.

Medtem ko so vsa navedena orodja ključna za to, da se študentom med ocenjevanjem omogoči dobro delovanje, je treba posebno pozornost posvetiti tudi fizičnemu okolju, ki lahko, če ni dostopno, v času njihovega ocenjevanja povzroči dodaten stres za študente. Vzemite na primer slabovidnega študenta, ki poskuša najti svojo učilnico za izpit, vendar imajo učilnice v zelo majhnem tisku napisane številke sobe, stavbe ne prikazujejo imen na očitnem mestu ali načinu za slabovidne študente, da bi lahko našli svojo pot okoli kampusa. Podobno, če so študentom med izpiti dovoljeni obiski sanitarij, vendar sanitarije niso dostopne študentom s posebnimi potrebami ali niso v neposredni bližini izpitnih dvoran, bo to študentu povzročalo dodaten čustveni in fizični stres, ki lahko vpliva na njihovo delovanje med ocenjevanjem. Poleg zgoraj navedenega in v zvezi s fizičnim okoljem, v katerem se učijo in ocenjujejo, je treba pri razmisleku o vključujočih praksah upoštevati tudi naslednje:

- **Načrtovanje.** Med načrtovanjem razporeda zaključnega izpita mora univerzitetni študijski referat / tajništvo najprej vedeti, v katerih študijskih predmetih so študenti s posebnimi potrebami in posebne potrebe za te študente. Slabo načrtovanje in neustrezna priprava na potrebe med predavanji ali ocenjevanjem kaže na pomanjkanje spoštovanja potreb oseb s posebnimi potrebami.
- **Predavalnica.** Pri dodelitvi predavalnic bi bilo treba upoštevati potrebe invalidnih študentov. Prednost je treba dati predavalnicam ali laboratorijem, ki so v pritličju. Če to ni mogoče, je treba upoštevati prisotnost in bližino dvigala.
- **Označbe.** Imena stavb, smerne znake hodnikov in številke učilnic je treba jasno prikazati in v velikem fontu, da jih lahko berejo slabovidni študenti ali študenti s kognitivnimi okvarami. Vse znake je treba prevesti tudi v Braillovo pisavo.
- **Motnje.** Ocenjevanje je treba opraviti v sobi z manj motnjami, razporeditev sedežev kandidatov pa mora upoštevati edinstvene potrebe študentov s posebnimi potrebami glede fizičnega prostora, kot so namestitve študenta na invalidskem vozičku, kakovost

osvetlitve za študente z motnjami vida, ne sedeti blizu oken s pretiranim zunanjim hrupom, imeti prostora na mizi za kakršno koli pomožno opremo itd.

Poleg orodij, ki krepijo uspešnost študentov s posebnimi potrebami med ocenjevanjem, so predlagana naslednja priporočila na ravni fakultete:

- V **prvem** tednu učnega procesa je treba navesti oris predmeta z jasno opredeljenimi učnimi izidi, vrstami ocenjevanja in roki ocenjevanja, da lahko študentje načrtujejo delo vnaprej.
- Fakulteta mora jasno sporočiti, kaj se pričakuje od vsake ocene in imeti jasna merila za ocenjevanje.
- Izkoriščenost različnih vrst **formativnih in povzetih ocen**, to je odprtih in zaprtih knjižnih testov, laboratorijskih vaj, odsevnih portfeljev, vrstniških ocen, samoevalvacije itd., in vključitev, kjer je to mogoče, izbire študentov pri ocenjevanju (Univerza Plymouth, 2014).
- Omogočite študentom s posebnimi potrebami, da predložijo osnutek dela za povratne informacije pred rokom ocenjevanja.
- Študentom s posebnimi potrebami zagotovite dostop do preteklih izpitov za prakso in zagotovite povratne informacije.
- Zagotovljene povratne informacije morajo biti prilagojene in odsevne, da se zagotovi prepoznavanje posameznih razvojnih potreb in priporočljivo ustrezno ukrepanje (Univerza v Bedfordshiru, smernice 4: Inkluzija ocenjevanja, str. 4).

V jedru vsega naštetega pa so učitelji, ki vlagajo čas in energijo v strokovni razvoj – in institucije, ki nudijo takšne priložnosti, učitelji, ki iščejo povratne informacije svojih študentov, da bi ocenili osebna prepričanja in odnos do študentov z razlikami, sprejeli študentski participativni pristop k poučevanju in učenju ter uporabili formativno oceno za seznanitev in izboljšanje svojih učnih praks.

3.2 Kako ohraniti koncentracijo in osredotočenost študentov med predavanji/seminarji, ki so morda dolgočasni?

Vsak študent lahko od časa do časa izgubi zanimanje, osredotočenost in koncentracijo v razredu. Ta pojav se slabša pri študentih s posebnimi potrebami. Zlasti študentje, ki imajo težave z učenjem, med poukom ali predavanjem morda ne morejo ohraniti pozornosti. Pričakovanja učiteljev glede invalidnosti, stopnje sodelovanja in sodelovanja v dejavnostih v učilnicah, bodo vplivala na poučevanje in zagotavljanje vsebin. Če na primer sledimo modelu posebnih potreb v primanjkljaju, kjer je "*ciljni posameznik ali skupina konceptualiziran predvsem (ali celo samo) v smislu njihovih ugotovljenih pomanjkljivosti, disfunkcije, problemi, potrebe in limiti*" (Dinishak, 2016), nato bo učitelj poskušal študenta s posebnimi potrebami prilagoditi standardom preostale skupine, ohranil bo nizka pričakovanja invalidnih študentov,

ne bo upošteval njihovih potreb pri načrtovanju učnih načrtov in učilnic ter ocenjevalnih dejavnostih. Nasprotno, učitelj bo z uporabo močnega pristopa k invalidnosti razumel, da je vsak študent edinstven, ima močna področja, na katerih lahko gradi, je nepristranski in verjame v sposobnost posameznika, da raste, se uči in spreminja. Tako bodo osebni pogledi, odnosi in prepričanja učiteljev glede invalidnosti oblikovali njihova pričakovanja do študentov s posebnimi potrebami, kar pa bo vplivalo na stopnjo študentske zavzetosti v učilnici in na koncu na njihovo uspešnost.

Ko razpravljamo o tem, kako narediti izkušnje študentov v razredu bolj produktivne in vznemirljive, potem govorimo o vključujočem *učnem načrtu* dostave. V seriji vodenja papirja Univerze v Bedfordshire za inkluzivnost v visokošolskem učnem okolju vključujoče poučevanje in študentu daje tri ključne značilnosti učnega načrta: **Sodelovalno – odzivno – varno.**

S tem v mislih dajemo nekaj predlogov predavatelju in učitelju, ki lahko podpre osebe s posebnimi potrebami, da bi lahko aktivno sodelovali pri dejavnostih v učilnicah in ostali angažirani na vseh predavanjih:

- Ustvarite varno **okolje** za vse študente. Poskrbite, da bodo študenti spoštovali vrstnike in da bodo spodbujani k izražanju svojih mnenj brez strahu, da bodo posmehovani ali ustrahovani. Če je mogoče, med prvim predavanjem skupaj s skupino določite nabor pravil, ki obravnavajo pravilno vedenje.
- Pomagajte **graditi komunikacijo** in občutek timskega dela že od samega začetka. Uporabite lomilce ledu in dejavnosti osebnega razmisleka, da se učenci lažje spoznajo in ustvarijo občutek pripadnosti.
- Na splošno se odrasli učijo drugače od otrok. Seznanite se s tehnikami aktivnega učenja in se umaknite od tradicionalne metode "predavanja". Tehnike aktivnega učenja vključujejo igre vlog, študije primerov, brainstorming, vaje malih skupin, vrstniške dejavnosti itd.
- **Minimizirajte stres študentov.** Dobite povratne informacije s strani študentov za tisto, zaradi česar čutijo tesnobo in poiščite strategije za reševanje njihovega stresa.
- **Razčlenitev dolge naloge na manjše naloge.** Dajte smernice študentom, da bi bila naloga preprosta, vendar ne poenostavljena. Načrtujte lekcije z več odmori. Zelo pomembno je, da učitelj načrtuje pogoste in kratke odmore v času pouka, da bi bila predavanja bolj obvladljiva in dajejo študentom priložnost za počitek. Uvesti interaktivno dejavnost vsakih 20 minut predavanja, kot so na primer študija primera, majhna skupinska vaja, igra vloge itd.
- **Delite vprašanja in naloge med pari in skupinami ter se prepričajte, da so študenti s posebnimi potrebami v varni skupini.**

- Prosite študente, da delijo svoje rezultate med seboj in spodbujajo študente s posebnimi potrebami k sodelovanju, ostali pa k sodelovanju. Z drugimi besedami, povečajte interakcijo.
- Študentje s posebnimi potrebami lahko prej dobijo na voljo zapiske o **predavanjih**. Uporabite Moodle-learning management platforme-za objavo bralnega gradiva pred poukom in jasno navedite v orisu tečaja, kaj bo zajemalo vsako predavanje.
- Uporabite različne načine predstavljanja informacij – videoposnetkov, grafikonov, razprav, predavanj, seminarjev, spletnih aktivnosti. Seznanite se z "multi-senzornimi tehnikami" pri poučevanju, ki vključuje vizualne, zvočne, taktilni (dotik) in kinestetične (gibalne) učne elemente (<https://blog.yorks.ac.uk/m.wray/design-for-multiple-means-of-delivery/>, <https://www.calverteducation.com/learning-motivation/an-introduction-to-multi-sensory-learning>)
- Naredite lekcijo čim bolj **razigrano**. Za spletne tečaje uporabljajo breakout sobe, da bi občinstvo manjše.
- **Razmislite o vizualnem okolju učilnice**, ne glede na to, ali je to konvencionalno ali na spletu. Pridobite povratne informacije od študentov, je za njih bolje.
- Uredite učilnico na način, da imajo omejene motnje za povečanje pozornosti.
- **Vedite, kateri od vaših študentov ima posebne potrebe in kakšne** so njihove posebne zahteve. Če imate na primer študenta z okvaro sluha in uporablja branje z ustnic kot način za sledenje, potem ne smete govoriti s hrbotom proti njim, ko pišete na tabli.
- **Spremenite vsebino pouka** in izboljšajte učne prakse, da bodo ustrezale potrebam učencev.

3.3 Kako osebe s posebnimi potrebami uporabljajo sodobna orodja

Sestavni del vključevanja oseb s posebnimi potrebami v visokošolsko izobraževanje je uporaba sodobnih orodij, tehnoloških orodij ali kar je znano kot podporna tehnologija. Zaradi pandemije COVID-19 je uporaba sodobnih orodij nuja, poleg napredka v industriji informacijske tehnologije je na voljo vse več orodij za študente in univerze, da bi olajšali učenje študentov s posebnimi potrebami.

Podporna tehnologija je vsaka naprava, kos programske opreme, opreme ali orodja – tudi aplikacije za telefone - ki pomaga invalidom pri komuniciranju, učenju in splošnem delovanju na višji ravni. Podporna tehnologija se giba v možnostih in stroških. Medtem ko bodo nekatere stale veliko denarja, univerze morajo za njih dodeljevati znatna sredstva, druge pa niso tehnološke ali nizko tehnološke in so brezplačne ali zelo poceni. Nekatera od teh orodij vključujejo:

- **Orodja za zajemanje predavanj** – zajemanje predavanj je postopek snemanja predavanj v učilnici kot videoposnetkov, študentom pa jih dajo na voljo za pregled po pouku. Zaradi pandemije COVID-19 in potrebe po prenosu vseh izobraževalnih dejavnosti na spletu so posnetki spletnih predavanj, ki so bili študentom na voljo za pregled kasneje, pozitivno vplivali na razumevanje konceptov študentov in so bili še posebej koristni za študente z vprašanji koncentracije. Srednje tehnološke naprave, kot so avdio snemalniki, prenosni zapiski, so lahko tudi v pomoč in manj drago izbiro. Jasno politiko je treba vključiti v predavanja v smislu snemanja predavanj in uporabe posnetka od študentov.
- **Moodle ali Blackboard** - oba sta orodji za upravljanje učenja, ki niso v pomoč le pri organizaciji predavanja in objavljanju zapiskov in gradiv pred predavanji, ampak nudita tudi, predvsem Moodle, orodja za angažiranje učencev.
- **Programska oprema za pomoč študentom s posebnimi potrebami pri pisanju:** Besedilo v govor, napoved besed od govora do besedila in grafični organizatorji so štiri uporabne programske funkcije za študente, ki se borijo z jezikovno (Young & MacCormack, 2014)
- Podporna tehnologija za osebe s slepoto in slabovidnostjo vključuje programsko opremo za branje zaslona, povečevalno programsko opremo, programsko opremo za narekovanje, Braillove ure in tiskalnike (MIUSA, 2018). Poleg visokotehnološke programske opreme za študente z motnjami sluha obstajajo tudi preproste rešitve, ki v YouTube in GoNoodle vklopijo napise, vendar imajo lahko omejitve glede razpoložljivosti napisov v nekaterih jezikih.
- **Računalniški diagrami**, ki ideje spremenijo v sliko ali diagram, imenovan kognitivno preslikavanje - še posebej koristno za študente z učnimi težavami. Poleg tega je tudi programska oprema za preslikavo misli, kot so Popplet, MindMeister, Idea Sketch, Inspiration Maps in Mindjet Maps (<https://sds.umbc.edu/assistive-technology/mind-mapping-brainstorming-support/>)

Da bi olajšali uporabo teh orodij tako študentom s posebnimi potrebami kot članom fakultet, morajo univerze najprej nameniti čas in sredstva iskanju najboljših razpoložljivih možnosti za svoje študente s posebnimi potrebami. Ustrezne službe morajo študente obvestiti o razpoložljivih možnostih in kje je težava, osebje mora biti sposobno uporabljati univerzitetne vire, da bi študentom pomagali, da jih pridobijo. Tehnične službe morajo biti sposobne ponuditi tako študentom kot tudi članom fakultete usposabljanje za uporabo podporne tehnologije prek delavnic in / ali videoposnetkov. Čeprav bi tehnologija lahko služila vključevanju študentov s posebnimi potrebami v visoko šolstvo, bi bilo treba posebno pozornost nameniti načinom, kako lahko tehnologija ovira njihovo sodelovanje in aktivno vključevanje v izobraževalne procese.

3.4 LITERATURA

Briggs S., (2014). 21 Načini preverjanja razumevanja študentov. <https://www.opencolleges.edu.au/informed/features/21-ways-to-check-for-student-understanding/>. Last Accessed September 1 2020.

Colman, H., (2020). 9 Načini za ocenjevanje učenja študentov na spletu. <https://www.ispringsolutions.com/blog/8-ways-to-assess-online-student-learning>. Last Accessed September 1 2020.

Dinishak J., (2016). *Pogled na primanjkljaj in njegove kritike*. <https://dsq-sds.org/article/view/5236> Last accessed 18 September 2020.

MIUSA, (2018). Pomoč za slepe ali nizkovidne udeležence. <https://www.miusa.org/resource/tipsheet/assistivetechologyforblind>. Zadnjič dostopno 17 september 2020

Univerza Plymouth, (2014). 7 Koraki do vključujoče ocene. <https://www.plymouth.ac.uk/about-us/teaching-and-learning/inclusivity/inclusive-assessment> zadnjič dostopno 16. septembra 2020.

University of Bedfordshire, (2020). 4. dokument: Inkluzija ocenjevanja. <https://www.beds.ac.uk/media/239222/gp4-inclusive-assessment-guidance.pdf>. Nazadnje dostopno 18. septembra 2020.

Who, Svetovna zdravstvena organizacija, (2011). Svetovno poročilo o invalidnosti. https://www.who.int/disabilities/world_report/2011/chapter1.pdf?ua=1. Last Accessed September 2 2020.

Young G., MacCormack, J., (2014) *Asistive Technology for Students with Learning Disabilities*. <https://www.ldatschool.ca/assistive-technology/>. Nazadnje dostopno 18. septembra 2020.

POGLAVJE 4 - ŠTUDENTI Z RAZLIČNIMI VRSTAMI POSEBNIH POTREB

4.1 Pristopi k različnim skupinam posebnih potreb

Člen 1 Konvencije o pravicah invalidov, ki jo je Poljska ratificirala leta 2012, opredeljuje invalidnost na drugačen način kot prej: "Invalidi vključujejo tiste, ki imajo dolgoročno telesno, duševno, intelektualno ali senzorično okvaro, ki lahko v interakciji z različnimi ovirami ovirajo njihovo polno in učinkovito sodelovanje v družbi, enakopravno z drugimi ljudmi".

Invalidnost v smislu Konvencije ni rezultat omejitev posameznika, temveč okolja in zunanjega okolja. Ta pristop nam omogoča, da pogledamo z drugačnega vidika - ključno vprašanje postaj, da je treba spremeniti okolje, da ga lahko vsakdo uporablja na enaki podlagi. Enakost je dostop do vsega blaga, vključno z izobraževanjem, za invalide. Dostopnost za osebe s posebnimi potrebami je zapleteno vprašanje iz številnih razlogov. Ne smemo pozabiti, da potrebe oseb s posebnimi potrebami niso enake, gre za raznoliko skupino ljudi s posameznimi značilnostmi. Medtem ko zagotavlja enak dostop do izobraževanja za vse učence / dijake / študente, je pomembno, da se spomnite o težavah, s katerimi se soočajo ljudje z različnimi vrstami invalidnosti.

Osebe z gluhoto in naglušnostjo

Obstoječa delitev glede na stopnjo izgube sluha morda ni koristna pri ugotavljanju potreb te skupine. Po mnenju avtorjev "Strokovnega znanja o dobrih praksah pri podpori ljudem z različnimi vrstami posebnih potreb- prejemnikom dejavnosti kulturnih ustanov" je ključno delovanje ljudi z različnimi stopnjami okvare sluha jezikovno delovanje.

Zato avtorji predlagajo delitev na:

1. gluhi - za kogar je prvi naravni jezik poljski znakovni jezik
2. osebe z okvaro sluha - zanje je prvi naravni jezik poljščina.

Zato je pri takšni delitvi treba biti pozoren na razpoložljivost informacij v popolnoma različnih kanalih. Za gluhe osebe bo ključnega pomena zagotoviti prevod zvočnih in pisnih informacij v poljščino v poljski znakovni jezik (PSL). Prenos informacij v poljščini (tuji) je zato nezadosten. Če želite dobro razumeti to težavo, morate razumeti, da sta poljski znakovni jezik in poljščina ločena jezika. Poznavanje enega ne pomeni, da poznamo drugega. Ti jeziki se ne razlikujejo le med seboj, ampak se med seboj tudi zelo razlikujejo.

Gluhi morda poznajo poljski jezik, vendar to ni pravilo. Zaradi tega je treba zagotoviti prevode besedil, vaj in predavanj na PSL. Vodenje pouka PSL z uporabo tolmača se ne razlikuje od poučevanja v drugem tujem jeziku. Ne pozabite na tempo govora in upoštevajte pravilo, da

hkrati govori samo ena oseba. Tolmačenje v PSL običajno poteka sočasno, tolmač mora imeti čas za počitek.

Ljudje z okvaro sluha uporabljajo poljščino v komunikaciji (branje ali poslušanje). V slednjem primeru jih podpirajo slušni aparati ali polžasti vsadki, ki izboljšujejo sluh. Običajno poznajo pisno obliko poljskega jezika, ki jo absorbira zvočno (v nasprotju z gluhihimi). Pomembno zagotovilo dostopnosti zanje bo zamenjava pisnih zvočnih sporočil. Kjerkoli je zvok s sporočilom v poljščini, ga je treba dopolniti s podnapisi.

Težave, ki jih učitelji lahko doživijo med delom s to skupino oseb s posebnimi potrebami, se (za okvaro sluha) izbirajo za pravo predavalnico. Soba z okni, obrnjena proti ulici, ni priporočljiva, ker bo zaradi hrupa težko sprejemati informacije. Težave s sprejemom bo povzročila tudi soba z neustrezno akustiko.

Leta 2015 je bil objavljen nov poljski standard PN-B-02151-4 "Building acoustics - Protection against noise in buildings". V uvodu k standardu "Del 4: Zahteve za pogoje povrnitve in govorno razumljivost v predavalnicah in smernicah za izvajanje preskusov" je mogoče prebrati, da je namen uporabe zahtev standarda za določene sobe "zmanjšati hrup v prostoru z zmanjšanjem njegove komponente, To je odzvanjanje šumov, zagotavljanje govorne razumljivosti, ki omogoča pravilno uporabo prostora, namenjenega verbalni komunikaciji ". Dane predpostavke v celoti ustrezajo akustičnim vprašanjem, povezanim z učilnicami.

Ljudje, ki izvajajo pouk z G (gluhimi) pogosto težko vzdržujejo stik z očmi z udeleženci in ne hodijo po sobi med govorom. Težko se izognejo zapisovanju na tablo med razpravo in uporabo poklicnega besedišča, pogosto pa ne vedo, kako pritegniti pozornost večje skupine ljudi, kako vprašati izbrano osebo za odgovor. Prav tako je treba upočasniti predavanje zaradi dejstva, da gluha oseba ne more hkrati vsrkati sporočila in pisati, saj obe dejavnosti vključujeta svoj vid. "Savoir vivre vodniki za invalide", ki se izvajajo in dajo na voljo tako v papirni kot elektronski različici, so zelo koristni v takih primerih.

Pomembno je prekiniti stereotipe. Gluho osebo, tako kot vsako drugo, je treba obravnavati s spoštovanjem. Ne sme se predpostavljati, da gluhi ne more, noče ali ni sposoben nečesa storiti. Stereotipi o gluhosti so zelo tvegani. Gluhi ljudje niso homogena skupina. To morate imeti v mislih in nikoli ne predpostavljajte, da vsi utripajo enako, govorijo enako in pišejo enako v poljščini. Privzeti kanal komunikacije z gluhihimi je poljski znakovni jezik, vendar je vredno vprašati gluhe ljudi o njihovih komunikacijskih preferencah. Kako gluhi ljudje govorijo in pišejo, na noben način ne dokazujejo svojih intelektualnih, kognitivnih in komunikacijskih sposobnosti. Prav tako ne pomeni, da gluhi ljudje ne morejo razumeti, ne vedeti ali biti

sposobni nekaj storiti. Vsa gradiva, namenjena gluhim, morajo biti pripravljena tako, da so jim dostopna in razumljiva.

Osebe s slepoto in slabovidnostjo

Osebe s slabovidnostjo so najširša skupina ljudi s težavami z vidom. Vključuje tako tiste, ki imajo samo zaznavanje svetlobe, kot tudi tiste, ki na primer uporabljajo ostanke vida pri svojem vidnem delovanju, doživijo motnje barvnega vida ali nystagmus. Ti ljudje imajo nekaj vidnih sposobnosti, vendar jim njihova stopnja vida preprečuje izvajanje vsakodnevnih aktivnosti. Njihovo delovanje je mogoče izboljšati z uporabo optičnih in neo-optičnih pripomočkov ali prilagajanjem okolja, v katerem delujejo vsakodnevno. Zagotavljanje dobre osvetlitve prostora in študentskega delovnega mesta bo ugodno izboljšalo njihovo doživetje. Morda bo delovni prostor potrebno osvetliti z dodatno svetlobo.

Študente z okvaro vida je treba spodbujati, da sedijo blizu predavatelja. Omogočiti jim, da posname predavanje na snemalnik zvoka, kar se lahko izkaže za neprecenljivo. Enako velja za uporabo elektronskih optičnih pripomočkov, kot so povečevalniki, lupa ali druge tehnološke rešitve med razredi.

Vsebinsko predavanj, znanstvenih gradiv in multimedijskih predstavitev, ki so na voljo študentu, je treba zagotoviti v dostopni obliki, kar pomeni izbiro pravo pisavo, z uporabo kontrastov, pa tudi (kar je še posebej pomembno za slepe študente) obrazec, ki bo pripravljen za branje z uporabo specializirane programske opreme.

Med predavanji je treba vizualno realnost (npr. informacije, ki jih vsebujejo grafikoni) osebi s slepoto ali slabovidnostjo natančno opisati, da si lahko zlahka predstavlja predstavljeno vsebino.

Med izpiti in preizkusi je treba študentu omogočiti, da namesto pisnega izpita, podaljšanja izpitnega časa ali uporabe pomočnika ali specialistične opreme opravi alternativno obliko, npr. ustni izpit.

Osebe z gibalno oviranostjo

To je široka skupina ljudi, vključuje tako ljudi na invalidskih vozičku (ročno ali električno), kot tudi ljudi, ki uporabljajo bergle ali sprehajalca. V to skupino sodijo tudi starejši, poškodovani, ... Za to skupino ljudi je ključno odpraviti razlike v ravneh (vse vrste pragov, korakov itd.) in jim omogočiti, da obidejo stopnice (dvigala, rampe, stopnišča).

Enako pomembno je zagotoviti, da površina, po kateri se premikajo, ni niti preveč spolzka niti preveč porozna. Pomembno vprašanje je pravilno organiziranje prostora tako, da omogoča

prost dostop od ravni vozička do vseh vrst stikal, rabljene opreme in potrebnih predmetov, kot so učbeniki, knjižnični števec itd.

Ko se pogovarjate s študentom na invalidskem vozičku, je dobro zavzeti držo, ki vam bo omogočila ohraniti stik z očmi, ne da bi ga silili, da nagiba glavo navzgor. Ne taktično je, da vodite pogovor v tesnem stoječem položaju, ko od zgoraj gledate študenta. Študenti, ki imajo težave s hitrim in jasnim pisanjem, je treba dati ustrezen čas ali pa lahko pišejo izpit z računalnikom ali asistentom. Pomoč pomočnika bo potrebna tudi za osebo, ki zaradi invalidnosti rok ne more samostojno izvajati vaj v laboratorijih. Pomoč pomočnika mora biti povsem tehnična, v nobenem primeru se ne sme razširiti na razlago rezultatov preskusa.

Osebe z dolgotrajno boleznijo

V to skupino sodijo ljudje z različnimi boleznimi, npr. alergijami, astmo, epilepsijo, sladkorno boleznijo, hemofilijo, ki ovirajo delovanje v večji ali manjši meri, zato se je najbolje naučiti ukrepati v sili, npr. napadi dispneje, epilepsije. Če študent lahko dela le kratek čas, je treba podaljšati rok za oddajo dela. Tukaj je pomembno sodelovanje: študentsko sistematično delo in konsistentnost predavatelja, da se ne bi dovolilo kopičenje zaostanka.

Ljudem z alergijami je treba dovoliti, da zapustijo sobo, da lahko uporabijo desenzibilizirajočo snov. Pomembno je vedeti, da lahko nekatera zdravila povzročijo zaspanost in upočasnijo reakcijo. Za ljudi s sladkorno boleznijo je izjemno pomembno, da vzdržujejo pravilno raven sladkorja. Ti ljudje morajo redno preverjati koncentracijo glukoze v krvi in lahko zapustijo predavalnico za dajanje inzulina ali uživanje hrane.

Povečan izostanek ljudi s hemofilijo je lahko posledica poškodb. Vedeti morate, da bo v primeru nenadne krvavitve, zlasti notranje krvavitve, morda treba takoj dati faktor koagulacije.

Osebe z ADHD / ADD

Za to skupino študentov, bo koristno uporabiti praktične rešitve. V predavalnicah je treba poskrbeti, da se čim bolj zmanjšajo možne motnje. Dobro je, da študente obvestite o delih predavanja, kjer bi morali biti še posebej osredotočeni.

Načini izvajanja pouka naj bodo raznoliki, po možnosti je treba uvesti razprave in praktične ure. Zaznavanje vsebine se bo izboljšalo z uporabo velikih pisav v predstavitev, gradivih, opombah, ki jih posredujemo študentom, vendar morate na spletno mesto vključiti največ dve glavni točki in se izogibati temam, ilustracijam nalog, ki niso povezane v razred.

Osebe z avtizmom

Osebe, ki izvajajo didaktične vaje s študenti, ki pripadajo tej skupini posebnih potreb, bi morale zanje določiti enake zahteve kot za preostalo akademsko skupnost. Vendar pa ne smemo pozabiti, da obstaja možnost konfliktov, ki izhajajo iz težav pri branju neverbalnih sporočil (ton glasu, govorica telesa) z njihove strani. Oseba z avtizmom ima težave z branjem namenov, dobrote, razpoloženja druge osebe, naše izjave obravnava dobesedno, zato morajo biti te izjave natančne in dobesedne.

Študenti bodo morda potrebovali več časa, da se seznanijo z novo institucijo in bodo potrebovali pomoč pri usmeritvi na terenu. Tu bodo delovali vsi zemljevidi z označenimi potmi, prehodi, predavalnicami itd.

Učni proces bo olajšan z izpostavljanjem najpomembnejših informacij, predstavitve gradiva na različne načine: v obliki predstavitev, diagramov, dodatnih kratkih opisov. V pomoč bodo kratki odmori med poukom, pa tudi vzporedna elektronska komunikacija.

Zelo pomembno je, da se držimo uveljavljenega reda pouka, ki ga je vajen študent z avtizmom. Če se to zgodi, naj svobodno izrazi svoja čustva.

Študent z avtizmom lahko pokaže nenavadne interese, (močna področja), zato, če je le mogoče, omogočajte situacijo, v kateri bi lahko študent delil svoje znanje, in tako zgradil pozitivno podobo v vrstniški skupini. Vsaka pomoč za študenta z avtizmom bi morala biti prilagojena njegovim individualnim potrebam. Če je študent v dvomih, se pogovorite z njimi o tem.

4.2 Literatura

1. konvencije o pravicah invalidov. Združeni narodi, New York 2006.
2. http://www2.chemia.uj.edu.pl/maciejow/skrypt/pdf/4.5_wyrownywanie_szans.pdf
[dostopno: 26.09.2020]
3. https://www.poir.gov.pl/media/90907/Zal_nr_2_do_Wytycznych_w_zakresie_rownosci_szans_i_niedyskryminacji.pdf [dostopno: 10.09.2020]
4. <https://www.gov.pl/web/baza-wiedzy/porady-dla-osoby-o-specjalnych-potrzebach>
5. <https://www.integralia.pl/porada-kandydat/przedmioty-i-aplikacje-dla-niepelnospprawnych/> [dostopno: 12.09.2020]
6. <http://www.harpo.com.pl/zakupy/sprzet-dla-niewidomych-i-slabowidzacych>

7. <http://www.niepelnosprawni.gov.pl/p,123,edukacja> [dostopno 15.09.2020] - Statistika učencev (2007/2008- 2017/2018) in študentov (do leta 2018) s posebnimi potrebami na podlagi PODATKOV GUS.
8. https://www.european-agency.org/sites/default/files/ICT_for_Inclusion-PL.pdf [dostopno:15.09.2020]
9. <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/publikacje/#/domyslne=1> [dostopno: 10.09.2020]
10. Strokovno mnenje o dobrih praksah pri podpori invalidom – prejemnikom dejavnosti kulturnih ustanov, ki jih je razvila Fundacija za aktivacijo in socialno zadrugo Fado.
11. <https://www.gov.pl/web/baza-wiedzy/osoby-z-niepelnosprawnosciami-a-internet> [dostopno: 12.09.2020]
12. Smernice za razpoložljivost informacij, Evropska agencija za posebne potrebe in vključujoče izobraževanje, 2015
13. Združeni narodi, 2006. konvencijo o pravicah invalidov. New York: ZN
14. Strokovno mnenje o dobrih praksah pri podpori invalidom – prejemnikom dejavnosti kulturnih ustanov, ki jih je razvila Fundacija za aktivacijo in socialno zadrugo Fado.
15. <https://phavi.umcs.pl/at/attachments/2017/0125/124335-student-z-autyzmem-w-spolecznosci-akademickiej.pdf> [dostopno: 28.09.2020]
16. http://dlibra.utp.edu.pl/Content/1026/Sygulska_Suchanek_Problematyka_pog%C5%82o_sowosci.pdf [dostopno: 14.09.2020]